

### บทที่ 3

#### มาตรการทางอาญาแก่นิติบุคคล ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและต่างประเทศ

ในอดีตมีข้อถกเถียงกันว่านิติบุคคลสามารถรับผิดทางอาญาได้หรือไม่ แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้วว่านิติบุคคลอาจมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ ซึ่งเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกา<sup>1</sup> ที่ผ่านมามีการตัดสินลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดอาญา ความผิดที่นิติบุคคลได้กระทำและศาลได้พิพากษาให้นิติบุคคลดังกล่าวมีความผิดและต้องรับโทษนั้นมักเป็นความผิดที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจการค้าเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะไม่ปรากฏว่าการกระทำความผิดส่งผลกระทบต่อชัดเจนอย่างเช่นความผิดฐานทำร้ายร่างกาย<sup>2</sup> อันมีเจตนาชั่วร้ายกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่การลงโทษทางอาญาต่อนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเป็นมาตรการที่มุ่งคุ้มครองและรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัยสาธารณะซึ่งผู้กระทำอาจทำได้แม้ไม่มีจิตใจชั่วร้าย<sup>3</sup> นิติบุคคลผู้ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียหาย ทำให้สังคมได้รับความเดือดร้อน จึงควรจะต้องรับผิดทางอาญา

ข้อพิจารณาต่อไป คือ โทษทางอาญาที่มีอยู่ในปัจจุบันของไทยไม่เหมาะสมและเพียงพอที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนิติบุคคลให้กระทำการถูกต้องตามกฎหมายได้ ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่สอง แต่ในต่างประเทศนั้นสามารถใช้มาตรการลงโทษในรูปแบบที่หลากหลายบังคับกับนิติบุคคลได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม

---

<sup>1</sup> คำพิพากษาฎีกาที่ 84/2539 และ คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 สืบค้นจากห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลฎีกา <http://www.library.coj.go.th/history/index5.html>

<sup>2</sup> วรณี ปิยะอารีธรรม “ความรับผิดชอบของนิติบุคคล: ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.9.

<sup>3</sup> กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม(ปัจจุบันสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม), รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อประมวลกฎหมายที่กำหนดความผิดอาญาและวิธีพิจารณาความอาญาและทางปกครองในคดีสิ่งแวดล้อม ภาค 1 ประมวลความผิดทางอาญาในกฎหมายสิ่งแวดล้อม, (2545), น.1.

ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษาจากทั้งกฎหมายไทย และกฎหมายต่างประเทศทั้งระบบคอมมอนลอว์(common law) และระบบซีวิลลอว์(civil law) ตลอดจนศึกษาข้อดีข้อเสียของการลงโทษแต่ละรูปแบบว่ามีความเหมาะสมในการนำมาปรับใช้กับบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายไทยมากน้อยเพียงใด ดังนี้

## 1. มาตรการลงโทษทางอาญา

การอยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมปรารถนาความสงบเรียบร้อยในสังคม แม้ตามปกติจะมีความสงบเรียบร้อยก็จริงแต่ย่อมมีผู้ผิดปกติในทางร้ายรวมอยู่ด้วย เมื่อเกิดการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม รัฐจึงต้องเข้ามาปราบปราม จึงเกิดการลงโทษต่อผู้กระทำความผิด<sup>4</sup>

การลงโทษทางอาญาที่มีผลกระทบต่อการกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะต้องทำโดยจำเป็น และต้องลงโทษเป็นการเฉพาะตัว การกำหนดความรับผิดทางอาญาโดยทั่วไปของบุคคลจึงเน้นการกระทำโดยเจตนาในการกระทำความผิดซึ่งจะต้องรับผิดชอบเมื่อมีความตั้งใจที่จะกระทำการอันเป็นความผิดต่อกฎหมาย(free will) ดังนั้นการกำหนดความรับผิดโดยประมาท หรือการกำหนดความรับผิดที่ไม่ต้องการเจตนาที่เรียกว่า “strict liability” จึงเป็นข้อยกเว้นจากการกำหนดความรับผิดทางอาญาโดยทั่วไป<sup>5</sup> ลักษณะกำหนดโทษนี้ผู้บัญญัติกฎหมายควรคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมของการกระทำว่าผู้กระทำความผิดได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมในเรื่องต่างๆอย่างไร และแนวคิดของคนในสังคมนั้นได้ก่อให้เกิดความสำคัญกับสิ่งที่ผู้กระทำความผิดก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไร<sup>6</sup>

การลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดนั้น พิจารณาได้จากวัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญา กล่าวคือ เพื่อคุ้มครองความสงบสุขเรียบร้อยของสังคม กฎหมายจึงได้กำหนดทั้งในส่วนความรับผิดทางอาญาและโทษเอาไว้โดยอาศัยการลงโทษเป็นเครื่องมือในการทำให้เกิดผลร้ายต่อ

---

<sup>4</sup> จิตติ ดิงศภิษฐ์, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546), น.5-8.

<sup>5</sup> ณรงค์ ใจหาญ, “ความผิดและการดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อมลพิษ,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 4 ปีที่31, น.755. (ธันวาคม 2544).

<sup>6</sup> เพิ่งอ้าง.

สิ่งที่นิติบุคคลหวังแทน ได้แก่ สิทธิ เสรีภาพในการประกอบกิจการ ทรัพย์สิน เกียรติยศและชื่อเสียง<sup>7</sup> เมื่อนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม และส่งผลให้สังคมได้รับความเสียหายด้วยนั้น สภาพบังคับตามกฎหมายอาญาของไทยในปัจจุบันไม่สามารถทำให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบต่อสิ่งที่นิติบุคคลหวังแทน จึงไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลได้

สำหรับแนวคิดในการกำหนดโทษโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีการลงโทษหรือวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่เป็นที่ยอมรับโดยขึ้นอยู่กับว่าผู้บัญญัติกฎหมายหรือผู้พิพากษาถือแนวทางตามทฤษฎีใดเป็นสำคัญ ซึ่งมีแนวคิดในการลงโทษ<sup>8</sup> ดังนี้

#### 1) ทฤษฎีทดแทน (retributive)

ทฤษฎีนี้เห็นว่าการลงโทษจะต้องประกอบด้วยหลักสามประการจึงจะชอบธรรม ประการแรก ต้องกระทำเพื่อแก้ไขความเสียหายที่ผู้กระทำก่อให้เกิดขึ้นแก่สังคมหรือทดแทนความรู้สึกของผู้เสียหายที่ได้รับ ประการที่สอง การลงโทษต้องได้สัดส่วนต่อผลประโยชน์ที่ผู้นั้นได้รับจากการกระทำความผิดและประการสุดท้ายการลงโทษต้องได้สัดส่วนกับความผิด ซึ่งหมายความว่า โทษจะร้ายแรงตามความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดก่อให้เกิดขึ้นต่อสังคม<sup>9</sup>

#### 2) ทฤษฎีข่มขู่ ยับยั้ง (deterrence)

ทฤษฎีนี้เห็นว่าการลงโทษที่จะมีผลต่อการข่มขู่ได้นั้น ผู้ลงโทษต้องกำหนดโทษให้สูงจนทำให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัว หากการกระทำความผิดได้ผลดีมากกว่าโทษที่ได้รับ ผู้นั้นจะกระทำความผิดแต่ถ้าโทษที่ได้รับมากกว่าผลที่ได้จากการกระทำความผิด ผู้กระทำก็จะไม่กระทำความผิด การข่มขู่มีสองลักษณะ คือ การข่มขู่โดยเฉพาะ หมายถึง การลงโทษเป็นการข่มขู่ผู้ถูกลงโทษเอง มิให้กระทำความผิดอีก ส่วนการลงโทษผู้กระทำความผิดมีผลเป็นการข่มขู่โดยทั่วไป คือ ทำให้ประชาชนเห็นการลงโทษกลัวไม่กล้าจะกระทำความผิดนั้นด้วย

<sup>7</sup> อภิวัฒน์ โพธิ์บุญ อักษรสุวรรณ, “ความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะโทษที่จะลงโทษแก่นิติบุคคล,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น. 22.

<sup>8</sup> สำนักงานกิจการยุติธรรม, การกำหนดโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : มิสเตอร์ก๊อปปี ,2551), น.4-8.

<sup>9</sup> See Susan Easton and Chistine Piper, Sentencing and Punishment : A Quest for Justice, (Oxford: Oxford University Press, 2005), pp. 49-55 อ้างใน เพิ่งอ้าง,น.5.

อย่างไรก็ดี Jeremy Bentham ได้ให้หลักไว้ว่า การลงโทษที่จะมีผลเป็นการยับยั้งนั้น ไม่ได้หมายถึงการกำหนดโทษรุนแรงเท่านั้น แต่ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสี่ประการ คือ ประการแรกการบังคับโทษต้องแน่นอน ไม่เลือกปฏิบัติ ประการที่สอง การลงโทษต้องร้ายแรง พอที่จะยับยั้งมิให้คนคิดที่จะกระทำความผิด ประการที่สาม การลงโทษต้องรวดเร็ว และประการสุดท้าย การลงโทษต้องเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อให้คนทั่วไปได้รับรู้ถึงผลของการกระทำความผิด อันเป็นการข่มขู่โดยทั่วไป<sup>10</sup>

### 3) ทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (reformation and rehabilitation)

ทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูเน้นการปฏิบัติต่อตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง โดยกำหนดให้การลงโทษมีวิธีการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดเปลี่ยนนิสัยหรือปรับปรุงพฤติกรรมให้สามารถเข้ากับสังคมได้ ซึ่งหากปรับปรุงผู้กระทำความผิดได้ ผู้นั้นจะไม่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดอีกต่อไป<sup>11</sup>

### 4) ทฤษฎีตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (incapacitation)

การลงโทษตามทฤษฎีนี้เพื่อความประสงค์จะตัดโอกาสที่ผู้นั้นจะกระทำความผิดต่อสังคม ดังนั้นระหว่างที่ผู้นั้นได้รับโทษสังคมจะปลอดภัยจากการกระทำความผิดของผู้นั้น ดังนั้นการลงโทษตามทฤษฎีนี้จึงเน้นการลงโทษที่ทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสที่จะกระทำความผิด ซึ่งอาจเป็นโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือในปัจจุบัน มีการกักกันผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้นั้นไม่อาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดจนกว่าจะพ้นจากสภาพความเป็นอันตรายต่อสังคม ดังนั้นแนวคิดในทฤษฎีนี้ เน้นการควบคุมผู้ที่เป็นอันตรายต่อสังคมโดยใช้มาตรการควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อให้สังคมปลอดภัย<sup>12</sup>

### 5) ทฤษฎีเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย (restitution)

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายนี้ มีผลมาจากแนวความคิดในเรื่องของ victimology ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญของผู้เสียหายหรือเหยื่อในคดีอาญาที่จะได้รับการคุ้มครองและเยียวยาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งแต่เดิมแนวคิดใน

<sup>10</sup> ณรงค์ ใจหาญ, กฎหมายอาญาวาดด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543), น. 29.

<sup>11</sup> See Andrew Scull, "Community Correction : Panacea , Progress or Pretence?" , in David Garland and Peter Young, (eds.), Power to Punish, (Hampshire: Gower Publishing Company Limited, 1989), pp. 146-165 และดู เพิ่งอ้าง, น. 31-33

<sup>12</sup> สำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น.6.

การดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้กระทำความผิดเท่านั้น ส่วนผู้เสียหายมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย หากจะเรียกร้องความเสียหายต้องไปดำเนินการในคดีแพ่งต่างหาก ในทฤษฎีที่เป็นแนวคิดในการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายนี้<sup>13</sup> ทำให้การกำหนดโทษของศาลจะต้องคำนึงถึงความพอใจที่ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดแล้ว หากผู้เสียหายได้รับการชดเชยก็จะได้รับโทษน้อยลง หรือในบางกรณีศาลจะมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย หรือผู้เสียหายอาจได้รับค่าทดแทนความเสียหายจากการกระทำความผิดโดยรัฐ<sup>14</sup>

#### 6) ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice)

แนวความคิดในทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการประนีประนอมยอมความกันในคดีอาญาของฝ่ายผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยเน้นการที่จะมีการสื่อสารทำความเข้าใจเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีความตระหนักถึงผลเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและต้องดำเนินการเพื่อทำให้ผู้เสียหายได้รับสิ่งที่เขาสูญเสียคืนมา ซึ่งอาจไม่ใช่การชดเชยด้วยเงินแต่อาจเป็นการขอโทษ หรือทำงานชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย เป็นต้น ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายให้ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีความเข้าใจที่ดีต่อกันและอยู่กันอย่างสมานฉันท์ไม่ก่อให้เกิดข้อพิพาทต่อไป อันเป็นการลดความขัดแย้งซึ่งเป็นปัญหาที่จะนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำ<sup>15</sup>

การกำหนดโทษทางอาญาต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์การลงโทษดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาของไทยตามมาตรา 18 ได้กำหนดสภาพบังคับทางอาญาโดยกำหนดโทษไว้ 5 ประเภท ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน ในกรณีของนิติบุคคลนั้นโทษที่สามารถลงโทษได้ มีเพียง 2 ประเภท คือ โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สินเท่านั้น เพราะสภาพ

<sup>13</sup> Andrew Karmen, Crime Victims : An Introduction to Victimology, fourth edition, (Wadsworth: Thomson Learning, 2001), pp. 8-20 อ้างใน เพ็งอ้วน, น.6-7.

<sup>14</sup> Lucia Zedner, "Victim", in Mike Maguire Rod Morgan and Robert Reiner, (eds.) The Oxford Handbook of Criminology, third edition, (Oxford : Oxford University Press, 2002), pp. 419-421 อ้างใน เพ็งอ้วน.

<sup>15</sup> โปรดดูแนวคิดพื้นฐานทางทฤษฎีจาก John Braithwaite, "Principles of Restorative Justice" in Andrew von Hirsch, Julian v. Roberts, Anthony Bottoms (eds.), Restorative Justice and Criminal Justice : Competing or Reconcilable Paradigms?, (Oxford: Hart Publishing, 2003), pp. 1-19. อ้างใน เพ็งอ้วน.

ของนิติบุคคลไม่อาจถูกประหารชีวิตหรือจำกัดเสรีภาพได้ ผู้เขียนจึงขอนำมาตรการลงโทษทางอาญาของต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา เป็นต้นและนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับการลงโทษตามกฎหมายไทยดังนี้

## 1.1 โทษปรับ (fine)

โทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเพื่อตกเป็นรายได้ของแผ่นดิน ทั้งยังเป็นโทษที่มีภาระแก่สังคมน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับโทษรูปแบบอื่นและเป็นวิธีการลงโทษที่มีประโยชน์สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมแบบอุตสาหกรรม<sup>16</sup> โทษปรับที่บังคับใช้อยู่ในประเทศไทยที่บังคับใช้ในปัจจุบัน ได้แก่ โทษปรับแบบตายตัว โทษปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิด โทษปรับตลอดระยะเวลาที่ทำการฝ่าฝืน โทษปรับแบบคิดเป็นเท่าตัว โทษปรับที่คำนวณจากจำนวนของที่ฝ่าฝืน และโทษปรับตามมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่ายังมีข้อบกพร่องในการบังคับใช้ แต่ในต่างประเทศมีการใช้โทษปรับในรูปแบบอื่นๆ เช่น โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (day fine) โทษปรับแบบคิดเป็นเท่าตัว เป็นต้น ผู้เขียนได้ศึกษาพิจารณาเพื่อหาความเหมาะสมของโทษปรับที่ควรนำมาปรับใช้กับนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ดังนี้

### 1.1.1 โทษปรับแบบตายตัว (fix fine)

การกำหนดอัตราโทษปรับของไทยเป็นการกำหนดโทษแบบตายตัวที่เรียกว่า Fixed-Sum System คือ เป็นการระบุอัตราโทษขั้นสูง หรือ กำหนดอัตราสูงสุด ต่ำสุด เช่น อาจระบุเฉพาะในอัตราขั้นสูง เช่น ปรับไม่เกิน 1,000 บาทในความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้าตามมาตรา 393 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือมีทั้งกำหนดตามอัตราต่ำสุดสูงสุด เช่น ในความผิดฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ผู้อื่น ปรับตั้งแต่ 1,000 บาท ถึง 14,000 บาท ตามมาตรา 217 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยประมวลกฎหมายอาญาเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดอัตราค่าปรับให้ได้สัดส่วนและสมเหตุสมผล

<sup>16</sup> ประเสริฐ เมฆมนณี, หลักทัณฑ์วิทยา, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2525), น.34.

ในสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบโทษปรับแบบตายตัวเป็นหลักเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยแบ่งโทษปรับออกเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นความผิดร้ายแรง(felony<sup>17</sup>) ชั้นความผิดระดับกลาง (misdemeanor)<sup>18</sup> และชั้นความผิดเล็กน้อย (infraction) และกำหนดให้นิติบุคคลจะต้องรับโทษเป็นสองเท่าของโทษปรับของบุคคลธรรมดา เช่น ชั้นความผิดร้ายแรง โทษปรับสำหรับบุคคลธรรมดาปรับได้ไม่เกิน 250,000 เหรียญสหรัฐ แต่โทษปรับสำหรับนิติบุคคลสามารถปรับได้ไม่เกิน 500,000 เหรียญสหรัฐ ชั้นความผิดระดับกลางบุคคลธรรมดาปรับได้ไม่เกิน 100,000 เหรียญสหรัฐ ส่วนนิติบุคคลปรับได้ไม่เกิน 200,000 เหรียญสหรัฐ และชั้นความผิดเล็กน้อยบุคคลธรรมดาปรับได้ไม่เกิน 5,000 เหรียญสหรัฐ นิติบุคคลปรับได้ไม่เกิน 10,000 เหรียญสหรัฐ เป็นต้น

ทั้งนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาแก้ไขปัญหาสภาพบังคับทางอาญาไม่เปิดช่องให้ลงโทษนิติบุคคลโดยการบัญญัติกฎหมายให้ลงโทษปรับแก่นิติบุคคล นอกจากนี้ยังมีการกำหนดจำนวนค่าปรับรูปแบบอื่นสำหรับการกระทำผิดนั้นๆ ไว้ด้วย เช่น กฎหมายอาญามลรัฐนิวเจอร์ซีย์ มาตรา 1932 (เดิม) บัญญัติไว้ว่า “คดีทุกประเภทที่นิติบุคคลถูกตัดสินลงโทษในการกระทำความผิดหากบุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำจะต้องถูกลงโทษจำคุก หากเป็นนิติบุคคลจะต้องถูกลงโทษปรับไม่เกิน 5,000 เหรียญสหรัฐ เป็นต้น”<sup>19</sup>

กฎหมายอาญาของไทยมีการลงโทษปรับแก่นิติบุคคล แต่จากการศึกษาพบว่ายังไม่มีประสิทธิภาพพอที่ยังมีให้นิติบุคคลกระทำความผิดขึ้นอีก เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ ดังนี้

ข้อจำกัดเรื่องค่าปรับที่ใช้อัตราเดียวกับบุคคลธรรมดาซึ่งในกฎหมายไม่ได้แยกอัตราค่าปรับของนิติบุคคลและบุคคลธรรมดาออกจากกัน เมื่อศาลมีคำพิพากษาลงโทษปรับนิติบุคคลแล้วจำนวนเงินค่าปรับไม่มาก จึงไม่กระทบต่อนิติบุคคล นอกจากการที่กฎหมายไม่ได้แยกกำหนดโทษของบุคคลธรรมดากับนิติบุคคลออกจากกันทำให้นิติบุคคลได้รับโทษในอัตราเท่ากับบุคคลธรรมดา และประเภทของโทษที่กำหนดไว้ในมาตรา 18 ลงแก่นิติบุคคลได้เพียงโทษปรับและ

<sup>17</sup> Felony หมายถึง ความผิดที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี (คือ 1ปี 1วันขึ้นไป) อ้างใน สำนักงานกิจการยุติธรรม,อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 8*, น.115.

<sup>18</sup> ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีลงมาหรือมีอัตราโทษที่เบากว่าโทษจำคุก เช่น ปรับ เป็นต้น อ้างใน *เพ็ญอ้อ*.

<sup>19</sup> ประสิทธิ์ โสวิไลกุล,คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคล และความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม,2543), น.178-181.

โทษริบทรัพย์สิน ไม่อาจมีทางอื่นที่จะลงแก่นิติบุคคลได้ ความรุนแรงในการลงโทษนิติบุคคลจึงต้องมุ่งไปที่การลงโทษปรับ ในขณะที่บุคคลธรรมดา ศาลมีทางเลือกที่จะลงโทษบุคคลธรรมดาให้ได้รับผลของการกระทำความผิดที่รุนแรงกว่าได้โดยลงโทษทั้งจำคุกและปรับ เมื่ออัตราโทษปรับตามกฎหมายไทยระหว่างบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลอยู่ในช่วงอัตราเดียวกัน การลงโทษนิติบุคคลจึงทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา

ข้อจำกัดประการต่อมา คือ เรื่องโทษปรับแบบตายตัวขาดความยืดหยุ่น ไม่ปรับเปลี่ยนไปค่าเงินตามยุคสมัยทำให้ไม่มีผลบังคับใช้ เช่น พระราชบัญญัติรักษาคลองรัตนโกสินทร์ศก 121 มาตรา 6 บัญญัติว่า "ถ้าหากว่าสามารถจะทำได้อย่างอื่นแล้ว ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดเอาหยากเยื่อ ฝุ่น ฝอย หรือสิ่งโสโครกเททิ้งในคลอง และห้ามมิให้ทิ้งสิ่งของดังกล่าวมาแล้วลงในทางน้ำลำคู ซึ่งเลื่อนไหลมาลงคลองได้ ถ้าผู้ใดกระทำความผิดต่อมาตรานี้ ให้ปรับผู้นั้น 20 บาท หรือจำคุกไม่เกินเดือนหนึ่ง หรือทั้งปรับและจำทั้งสองสถาน" เห็นได้ว่าอัตราโทษปรับดังกล่าวไม่มีผลบังคับใช้ เนื่องจากไม่มีการปรับค่าปรับให้เป็นไปตามอัตราเงินเฟ้อ ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่กลัวและยับยั้งที่จะไม่กระทำความผิด หรือ การกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456 มาตรา 119 มีการกำหนดโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท ซึ่งจำนวนค่าปรับไม่สูงมากพอที่จะทำให้นิติบุคคลกลัวที่จะกระทำความผิดและทำให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบในการดำเนินกิจการหากกระทำความผิด แต่อย่างไรก็ตามหากนิติบุคคลที่มีขนาดใหญ่และมีฐานะทางการเงินมั่นคงโทษปรับก็ไม่อาจยับยั้งการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมของนิติบุคคลนั้นได้

การกำหนดโทษปรับในประเทศอังกฤษ ศาลสามารถกำหนดโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดใน Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 s.127 บัญญัติให้ศาลสามารถกำหนดโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดได้โดยพิจารณาจากสภาพฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแล้ว จึงกำหนดโทษปรับตามที่เห็นสมควร โดยศาลกำหนดตามความร้ายแรงของความผิดซึ่งต้องคำนึงถึงความเสียหายของทรัพย์ที่ถูกทำลายและฐานะของผู้กระทำความผิดด้วย และแนวทางในการกำหนดโทษปรับของ Crown Court<sup>20</sup> โทษปรับเป็นโทษที่ศาลจะพิจารณาคดีเป็นอันดับแรก ซึ่งจะพิจารณาตามความร้ายแรงของความผิดที่ผู้นั้นได้กระทำความผิดไป ประการต่อมา สถานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำ

---

<sup>20</sup> Crown Courts เป็นศาลชั้น สูงมีอำนาจในการพิจารณาคดีความผิดร้ายแรง ใช้วิธีพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนจำนวน 12 คน และมีอำนาจครอบคลุมการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษและเวลส์ อังโน สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์, 2531), น.174.

ความผิดมีเพียงใด ทั้งนี้เพื่อกำหนดให้เหมาะสมแก่ผู้กระทำความผิดซึ่งจะส่งผลยับยั้งการกระทำ ความผิดในอนาคต<sup>21</sup>

แนวทางในการกำหนดค่าปรับ ตามที่กำหนดไว้ใน Criminal Justice Act 2003 s.162-165 กำหนดหลักเกณฑ์ที่ศาลจะกำหนดโทษปรับว่าศาลจะต้องพิจารณาถึงรายได้ของผู้กระทำความผิด และจำนวนค่าปรับต้องเป็นไปตามความร้ายแรงของความผิด และอาจมีการปรับเพิ่มหรือลดได้ตามฐานะทางการเงินของผู้นั้น อย่างไรก็ตาม หากไม่มีหลักฐานทางรายได้ของผู้กระทำความผิดเพียงพอ ศาลมีดุลพินิจที่จะกำหนดค่าปรับได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ในกรณีที่ศาลกำหนดค่าปรับแล้วเห็นว่าจำนวนโทษปรับน้อยเกินไป เมื่อศาลพิจารณาจากฐานะทางการเงินของผู้นั้น และศาลมีอำนาจที่จะไม่ปรับผู้นั้นก็ได้อีก<sup>22</sup>

อย่างไรก็ดี การลงโทษปรับแก่นิติบุคคลต้องคำนึงถึงความเสียหายที่หุ้นส่วน อาจได้รับจากการที่นิติบุคคลถูกลงโทษปรับ กล่าวคือ หากคิดคำนวณค่าปรับโดยคำนวณจากรายได้ของนิติบุคคลผู้กระทำความผิดจะส่งผลกระทบต่อหุ้นส่วนรายอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นในการกระทำความผิดของนิติบุคคลด้วย ดังนั้น การปรับนิติบุคคลจึงไม่สามารถคิดจากฐานะทางการเงินของนิติบุคคลได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดค่าปรับสำหรับนิติบุคคลควรคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิดและความเสียหายของทรัพย์สินที่ถูกทำลายซึ่งจะเป็นการลงโทษนิติบุคคลที่จะทำให้เกิดความเข็ดหลาบและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก แต่การลงโทษปรับที่สูงเกินไปอาจกลายเป็นการผลักภาระให้กับผู้บริโภคได้ซึ่งตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาจะระบุห้ามไว้โดยตรงว่าการปรับนิติบุคคลอาจไม่เกิดประโยชน์มากนัก หากปรากฏว่านิติบุคคลมีโอกาสผลักภาระไปยังผู้บริโภค หรือผู้เสียหายอาจจะกลายเป็นผู้ที่ต้องเสียประโยชน์มากที่สุด<sup>23</sup>

### 1.1.2 โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (day fine)

โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้(day fine)เป็นที่นิยมในหลายประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐ New York และ Wisconsin และประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น ประเทศ

<sup>21</sup> สำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น.95.

<sup>22</sup> เพิ่งอ้าง, น.105.

<sup>23</sup> Donald J. Miester, "Criminality for Corporations That Kill," Tulane Law Review v.64, pp.932-933. (1990) อ้างใน กุลทิศา ยุวหงษ์ "สภาพบังคับทางอาญาที่เหมาะสมกับนิติบุคคล," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.64.

สหรัฐอเมริกา นำแนวคิดการลงโทษปรับแบบ day fine<sup>24</sup> มาใช้ เนื่องจากการปรับแบบอัตราตายตัวทำให้เกิดช่องว่างในการบังคับใช้ระหว่างผู้กระทำผิดที่มีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็งกับผู้กระทำผิดที่มีฐานะทางการเงินยากจนทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน<sup>25</sup> เช่น ความผิดจากการใช้กระแสไฟฟ้าทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำ ตามมาตรา 20 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ผู้ฝ่าฝืนใช้กระแสไฟฟ้าจับสัตว์น้ำจะต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 5 ปี และปรับตั้งแต่ 10,000 บาท ถึง 100,000 บาท<sup>26</sup> หากผู้กระทำผิดเป็นนิติบุคคลที่มีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็ง ค่าปรับดังกล่าวอาจไม่ทำให้ผู้กระทำความผิดความผิดได้รับความเสียหายหรือกลัวที่จะไม่กระทำความผิดอีก ในขณะที่หากเป็นชาวบ้านต้องเสียค่าปรับดังกล่าวอาจได้รับความเดือดร้อนอย่างมากและกระทบต่อชีวิตและครอบครัวของผู้นั้น ดังนั้น เมื่อไม่มีค่าเงินจ่ายค่าปรับจะต้องถูกจำคุกแทนค่าปรับ ซึ่งการจำคุกหรือกักขังไม่อาจแก้ไขปัญหากการกระทำความผิดได้และไม่สามารถป้องกันการทำลายต่อทรัพยากรธรรมชาติได้ อีกทั้งผู้เขียนเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นช่องว่างในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีฐานะต่างกัน

นอกจากนี้ โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้อีกยังเป็นที่นิยมใช้ในประเทศฝรั่งเศส การใช้โทษปรับรายวันของฝรั่งเศสได้บัญญัติลงในรัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1983 โดยในตอนเริ่มแรกมีเพื่อใช้เป็นโทษแทนโทษจำคุก ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปประมวล

---

<sup>24</sup> โปรดดูรายละเอียด ใน พิษยนต์ นิพาสพงษ์, “โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine),” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542).

<sup>25</sup> Judith Greene, The Staten Island Day Fine Experiments, (New York : Vera Institute of Justice, 1990), p.2.

<sup>26</sup> พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มาตรา 20 ห้ามมิให้บุคคลใดใช้กระแสไฟฟ้าทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำหรือใช้วัตถุระเบิดในที่จับสัตว์น้ำไม่ว่ากรณีใดๆ เว้นแต่เพื่อประโยชน์ของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากอธิบดี

มาตรา 62 ทวิ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 9 มาตรา 20 ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือนถึง 5 ปี และปรับตั้งแต่หนึ่ง 10,000 บาท ถึง 100,000 บาท

กฎหมายอาญา จึงได้กำหนดให้โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้มีฐานะเป็นโทษหลักทั่วไป ตามมาตรา 131-5<sup>27</sup> ซึ่งศาลสามารถลงโทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้แก่ผู้กระทำความผิดได้<sup>28</sup>

ลักษณะของโทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (day fine) เป็นโทษปรับที่ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าปรับในแต่ละวันโดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ และภาระความรับผิดชอบของจำเลยด้วย แต่ต้องไม่เกิน 300 ยูโรต่อหนึ่งวัน และการกำหนดจำนวนวันจะต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมแห่งการกระทำความผิดแต่ต้องไม่เกิน 360 วัน<sup>29</sup>

ข้อดีของการลงโทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้คือ ศาลสามารถกำหนดจำนวนเงินของค่าปรับให้สอดคล้องกับสถานะทางเศรษฐกิจของจำเลย<sup>30</sup> อย่างไรก็ตาม โทษปรับตามรูปแบบดังกล่าวข้างต้นใช้กับบุคคลธรรมดาเท่านั้น

กฎหมายอาญาของประเทศเยอรมันกำหนดโทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ใกล้เคียงกับประเทศฝรั่งเศส กล่าวคือ มาตรา 40 ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน โทษปรับจะกำหนดเป็นอัตรารายวันและศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษปรับโดยคำนึงความสำคัญลักษณะส่วนตัว และสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด<sup>31</sup> การพิจารณากำหนดโทษด้วยวิธีการข้างต้นจะทำให้ผู้ที่กระทำความผิดอันน่าตำหนิได้รับโทษที่พอเหมาะกับการกระทำความผิดของตนเอง ไม่ว่าผู้กระทำความผิดรายนั้นมีฐานะทางการเงินมากหรือน้อยก็ตามแต่การลงโทษปรับรายวันก็จะ

---

<sup>27</sup> ARTICLE 131-5 แห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส

Where a misdemeanour is punishable by imprisonment, the court may order a day-fine. This requires the convicted person to pay the Treasury a sum, the total amount of which is a daily contribution determined by the judge, multiplied a certain number of days. The amount of each day-fine is determined by taking into account the income and expenses of the accused. It may not exceed €1000. The number of day-fines is determined by taking into account the circumstances of the offence; it may not exceed three hundred and sixty. สืบค้นจาก [http://195.83.177.9/upl/pdf/code\\_33.pdf](http://195.83.177.9/upl/pdf/code_33.pdf)

<sup>28</sup> โปรดดูรายละเอียดเรื่องโทษทางเลือกตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสในสำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.177-178.

<sup>29</sup> เพิ่งอ้าง, น.177.

<sup>30</sup> เพิ่งอ้าง.

<sup>31</sup> เพิ่งอ้าง, น.218.

ทำให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบที่เหมาะสมและเป็นภาระต่อฐานะทางการเงินของผู้กระทำผิด<sup>32</sup>

จากที่ได้อธิบายไปข้างต้นแล้วนั้น เห็นได้ว่าประเทศฝรั่งเศสไม่บังคับใช้โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้แก่นิติบุคคล เนื่องจากการคิดค่าปรับโดยคำนวณจากรายได้ของนิติบุคคลจะกระทบต่อทุนของนิติบุคคลนั้น ซึ่งย่อมส่งกระทบต่อหุ้นส่วนซึ่งไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดของนิติบุคคลอื่นเป็นความไม่ยุติธรรมต่อหุ้นส่วน ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะนำโทษปรับโดยกำหนดจำนวนวันและรายได้มาเป็นบทลงโทษนิติบุคคล

### 1.1.3 โทษปรับแบบคิดเป็นเท่าตัว

การลงโทษปรับนิติบุคคล<sup>33</sup>ในรูปแบบการปรับโดยคิดค่าปรับเป็นเท่าตัวของโทษปรับที่บุคคลธรรมดาได้รับ ปรากฏในมาตรา 131-38<sup>34</sup> ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส

---

<sup>32</sup> Sch/Sch/Stree, Strafgesetzbuch, 26. Auflage, 2001, มาตรา 40, หัวข้อ 1, p.694  
อ้างใน เฟิงอ้าว, น.218

<sup>33</sup> ARTICLE 121-2

Legal persons, with the exception of the State, are criminally liable for the offences committed on their account by their organs or representatives, according to the distinctions set out in articles 121-4 and 121-7.

However, local public authorities and their associations incur criminal liability only for offences committed in the course of their activities which may be exercised through public service delegation conventions.

The criminal liability of legal persons does not exclude that of any natural persons who are perpetrators or accomplices to the same act, subject to the provisions of the fourth paragraph of article 121-3.

<sup>34</sup> ARTICLE 131-38

The maximum amount of a fine applicable to legal persons is five times that which is applicable to natural persons by the law sanctioning the offence.

Where this is an offence for which no provision is made for a fine to be paid by natural persons, the fine incurred by legal persons is 1,000,000 Euros.

ค.ศ.1993 บัญญัติ ไว้ว่า“นิติบุคคลต้องระวางโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 5 เท่าของอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดของบุคคลธรรมดา”<sup>35</sup> กล่าวคือ ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดจะต้องได้รับโทษมากกว่าบุคคลธรรมดาแต่ไม่เกินห้าเท่าของอัตราโทษของบุคคลธรรมดาในความผิดเดียวกัน

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสในบทบัญญัติทั่วไป มีการกำหนดโทษที่ใช้ลงกับนิติบุคคล<sup>36</sup> โดยบัญญัติโทษของนิติบุคคลแยกกับโทษของบุคคลธรรมดาไว้ชัดเจนในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ.1992 Section 2 (Penalties Applicable to Natural Persons)<sup>37</sup> และกำหนดว่าโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลที่กระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษและมัจฉิมโทษ คือ โทษปรับเป็นโทษหลัก และไม่มีโทษเสริมหรือโทษแทนที่<sup>38</sup> ส่วนอัตราโทษปรับที่ลงแก่นิติบุคคล บัญญัติไว้ในมาตรา 131-38 โดยกำหนดอัตราโทษปรับสำหรับนิติบุคคลไว้สูงถึง 5 เท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดา

อนึ่ง มีผู้ให้ข้อสังเกตว่า เพดานค่าปรับของนิติบุคคลตามกฎหมายฝรั่งเศสสูงเกินไป ทำให้ไม่ได้สัดส่วนต่อการกระทำความผิด เนื่องจากค่าปรับสำหรับบุคคลธรรมดาที่กระทำความผิดมีอัตราที่สูง<sup>39</sup> แต่ในการกำหนดค่าปรับเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาในการกำหนดค่าปรับได้

<sup>35</sup> สำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น.190.

<sup>36</sup> บัญญัติไว้ใน Book I, Title III, Chapter I, Section II ซึ่งบัญญัติไว้ชัดเจนในมาตรา 131-37 ถึง 131-49 แบ่งออกเป็น 3ส่วนย่อย ได้แก่

(1) Subsection I Penalties for felonies and misdemeanours

(2) Subsection II Penalties for petty offences

(3) Subsection III Contents and implementation of certain penalties

<sup>37</sup> สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับ 3, ปีที่ 23, น.703-705 (กันยายน 2536).

<sup>38</sup> สำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น.188.

<sup>39</sup> เช่น ความผิดฐานค้ายาเสพติด ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา222-34 กำหนดโทษปรับไว้เป็นเงิน 7,500,000 ยูโร สำหรับบุคคลธรรมดา ดังนั้น โทษปรับสำหรับนิติบุคคลซึ่งเป็นห้าเท่าของบุคคลธรรมดา อาจมีจำนวนสูงถึง 37,500,000 บาท อ้างใน เพิ่งอ้าง,น.190.

ซึ่งสามารถกำหนดให้เหมาะสมกับสถานะทางการเงินของนิติบุคคลได้<sup>40</sup> เหตุที่ประเทศฝรั่งเศสกำหนดโทษของนิติบุคคลไว้สูง เนื่องจากเพื่อให้นิติบุคคลเกรงกลัว อีกทั้งช่วยในการปราบปรามการเปิดบริษัทเพื่อบังหน้าขององค์กรอาชญากรรม และป้องกันมิให้นิติบุคคลที่ถูกปิดกิจการลงเพราะกระทำความผิดนำผลประโยชน์ที่ได้มาจากการประกอบอาชญากรรมมาแบ่งปันกันระหว่างผู้ประกอบกิจการหรือผู้แทนนิติบุคคลนั้นๆ<sup>41</sup> โทษปรับของนิติบุคคลได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ในมาตรา 131-38 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงสังเกตได้ว่ากฎหมายอาญาของฝรั่งเศสจะไม่มีกำหนดอัตราโทษปรับของนิติบุคคลไว้ในบทบัญญัติภาคความผิดอีก<sup>42</sup>

กฎหมายอาญาของไทยมีการบัญญัติบทลงโทษในลักษณะนี้เช่นกันในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 61 กำหนดอัตราโทษปรับขั้นต่ำสำหรับนิติบุคคลเป็นจำนวนเงินที่สูงกว่าบุคคลธรรมดา 10 เท่า และอัตราโทษปรับขั้นสูงสำหรับนิติบุคคลเป็นจำนวนสูงกว่า 5 เท่า แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการใช้โทษปรับเป็นโทษสำหรับปราบปรามการกระทำความผิดโดยนิติบุคคลและยังมีวัตถุประสงค์เพื่อยับยั้งข่มขู่นิติบุคคลไม่ให้กระทำความผิดด้วยในขณะเดียวกัน การกำหนดโทษปรับสำหรับนิติบุคคลให้สูงกว่าโทษปรับสำหรับบุคคลธรรมดาคือเป็นจำนวนเท่าหรือคูณนั้นนับว่ามีเหตุผลเพื่อให้เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปใช้กับความผิดทุกประเภท ยกเว้นแต่ฝ่ายนิติบัญญัติเห็นว่าความผิดฐานใดควรจะกำหนดโทษปรับไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากหลักเกณฑ์ทั่วไปก็สามารถกำหนดเป็นจำนวนเงินโทษปรับเฉพาะสำหรับความผิดนั้นๆ ได้<sup>43</sup>

#### 1.1.4 โทษปรับรายวัน หรือ โทษปรับตลอดระยะเวลาที่ทำการฝ่าฝืน

แนวคิดการปรับแบบตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืน เกิดขึ้นจากผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดในกรณีนั้นๆ ต่อเนื่องกัน ซึ่งถือเป็นความผิดเกิดขึ้นตลอดเวลาจนกว่าจะยุติ

---

<sup>40</sup> Frédéric DESPORTES et Francis LE GUENHEC, LE NIUVEAU DROIT PENAL, Tome I Droit Pénal Général, ECONOMICA, Cinquième édition, 1998, p.667. อ้างใน เพ็งอ้าง, น.191.

<sup>41</sup> เพ็งอ้าง, น.190.

<sup>42</sup> เพ็งอ้าง.

<sup>43</sup> เพ็งอ้าง, น.329.

การกระทำ<sup>44</sup> การกำหนดโทษลักษณะนี้ปรากฏชัดเจนในพระราชบัญญัติแรม พ.ศ. 2510 มาตรา 132 กำหนดว่าหากยังมีการฝ่าฝืนต่อไปให้ปรับเป็นรายวันอีกวันละ 2,000 บาทตลอดระยะเวลาที่ยังมีการฝ่าฝืน<sup>45</sup> แต่ในบางพระราชบัญญัติกำหนดไว้ไม่ชัดเจนนัก เช่น พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจำกัด ทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 4<sup>46</sup> กำหนดให้ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท และปรับอีกวันละไม่เกิน 500 บาท จนกว่าจะได้เลิกใช้หรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วแต่กรณี แม้ไม่มีบทบัญญัติว่าให้ปรับตลอดระยะเวลาที่ยังมีการฝ่าฝืน แต่การกำหนดให้ปรับรายวันก็แสดงให้เห็นว่าเป็นความผิดต่อเนื่องกัน<sup>47</sup>

การที่กฎหมายบัญญัติโทษปรับตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืนเป็นการยกเว้นมาตรา 90 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ย่อมลงโทษในวันต่อ ๆ ไปได้ ทั้งนี้ การกำหนดอัตราค่าปรับต่อวันที่มีการกระทำความผิดต่อเนื่องเป็นดุลพินิจของศาลที่กำหนดตามความร้ายแรงของความผิดรวมทั้งระยะเวลาสั้นหรือยาวที่มีการกระทำความผิดอยู่ตลอดมาจนถึงวันฟ้อง<sup>48</sup> อย่างไรก็ตามก็ดี

---

<sup>44</sup> จิตติ ติงศภักดิ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น.1065.

<sup>45</sup> มาตรา 132 ทวิ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของผู้อำนวยการที่ออกตามมาตรา 9 อัญมณี ต้องระวางโทษดังต่อไปนี้

....

(2) ฝ่าฝืนมาตรา 9 อัญมณี (1) (ข) (ค) (ง) หรือ (ข) หรือมาตรา 9 อัญมณี (2) (ก) หรือมาตรา 9 อัญมณี (3) (จ) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถ้ายังมีการฝ่าฝืนต่อไปให้ปรับเป็นรายวันอีกวันละสองพันบาทตลอดระยะเวลาที่ยังมีการฝ่าฝืน

<sup>46</sup> มาตรา 4 ผู้ใดใช้ชื่อหรือยี่ห้อซึ่งมีอักษรไทยประกอบว่า "ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล" หรือ "ห้างหุ้นส่วนจำกัด" หรืออักษรต่างประเทศซึ่งมีความหมายดังกล่าวประกอบในดวงตรา ป้ายชื่อ หนังสือบอกกล่าวป่าวร้อง จดหมาย ใบแจ้งความ หรือเอกสารอย่างอื่นเกี่ยวกับธุรกิจโดยมิได้เป็นห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด เว้นแต่เป็นการใช้ในการขอจดทะเบียนเกี่ยวกับการตั้งห้างหุ้นส่วน ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท และปรับอีกวันละไม่เกินห้าร้อยบาท จนกว่าจะได้เลิกใช้หรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วแต่กรณี

<sup>47</sup> จิตติ ติงศภักดิ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น.1065.

<sup>48</sup> เพิ่งอ้าง.

เจตนาของการลงโทษปรับตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืน เป็นวิธีการบังคับตามคำพิพากษาที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อให้ความผิดยุติลงเท่านั้น<sup>49</sup> กล่าวคือ เมื่อศาลพิพากษาลงโทษปรับแล้วยังไม่ยุติการกระทำความผิดอีกก็ให้ปรับเป็นรายวันต่อไปตั้งแต่ศาลมีคำพิพากษาจนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งหากความผิดนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้นจะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมอย่างมาก เช่น โรงงานปล่อยควันพิษเกินมาตรฐานหรือปล่อยสิ่งปฏิกูลสู่อากาศ ทำให้ประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงโรงงานได้รับความเดือดร้อน พนักงานเจ้าหน้าที่อาจสั่งให้ระงับการปล่อยควันพิษ และให้แก้ไขได้<sup>50</sup> ซึ่งหากฝ่าฝืนคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ต้องถูกปรับและให้ปรับอีกวันละไม่เกิน 5,000 บาทตลอดระยะเวลาที่ยังฝ่าฝืนหรือยังไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง

51

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การกำหนดโทษปรับตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืน เป็นค่าปรับในลักษณะการลงโทษ เช่น นิติบุคคลกระทำความผิด ต้องได้รับโทษปรับแต่ยังคงไม่แก้ไขปัญหายอมที่จะถูกปรับเป็นครั้งๆไป ดังนั้นกฎหมายต้องการหยุดพฤติกรรมการฝ่าฝืนกฎหมายของนิติบุคคลนั้นๆ จึงได้กำหนดให้นิติบุคคลที่ไม่ยอมแก้ไขพฤติกรรมการกระทำความผิดต้องจ่ายค่าปรับทุกวันจนกว่าจะหยุดทำการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งการกำหนดให้จ่ายค่าปรับตลอดระยะเวลาที่ทำการฝ่าฝืนเพื่อเป็นการลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดซ้ำและต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลुวัตถุประสงค์ยับยั้งการกระทำความผิดของนิติบุคคล

### 1.1.5 โทษปรับที่คำนวณจากจำนวนของที่ฝ่าฝืน

การปรับโดยคิดคำนวณจากจำนวนของที่มีการฝ่าฝืน เป็นการปรับตามวัตถุแห่งความผิด คิดจากจำนวนสิ่งของที่ได้กระทำผิดลงไป ซึ่งตามกฎหมายไทยมีการใช้โทษในลักษณะนี้ เช่น ตามพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าและจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.2535

มาตรา 29 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 15 มาตรา 20 มาตรา 22 หรือมาตรา 25 ต้องระวางโทษ ดังนี้

(1) ถ้าเป็นโคหรือกระบือ จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับตั้งแต่ไม่เกินห้าพันบาทเรียงตามรายสัตว์ที่ฆ่า หรือทั้งจำทั้งปรับ

<sup>49</sup> เพิ่งอ้าง.

<sup>50</sup> พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2510 มาตรา 37

<sup>51</sup> พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2510 มาตรา 55

(2) ถ้าเป็นสัตว์นอกจากโคกระบือ จำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับตัวละไม่เกินสองพันห้าร้อยบาท เรียงรายตัวสัตว์ที่ฆ่า หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 30 ผู้รับใบอนุญาตตั้งโรงสัตว์ โรงพักสัตว์ และการฆ่าสัตว์ผู้ใดฆ่าสัตว์เกินจำนวนสัตว์ที่ผู้ประสงค์จะฆ่าสัตว์ได้แจ้ง ไว้ตามมาตรา 15 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษปรับเรียงตามรายตัวสัตว์ที่ฆ่าเกินจำนวนตัวละไม่เกินห้าพันบาท หรือสองพันห้าร้อยบาทตามมาตรา 29 (1) หรือ (2) แล้วแต่กรณี

ตัวอย่างเช่น ขออนุญาตฆ่าสุกรไว้ 1,000 ตัว แต่ฆ่าสุกรไป 1,100 ตัว จะต้องเสียค่ารับเป็นเงินค่าสุกร จำนวน 100 ตัว ทั้งนี้เพื่อเป็นการตัดมิให้ผู้กระทำความผิดได้ผลประโยชน์ที่ได้จากการกระทำความผิด ทำให้ต้องมีกำไรไตร่ตรองพิจารณาก่อนมีการกระทำความผิดว่าคุ้มค่าแก่การฝ่าฝืนหรือไม่ หากทำลงไปแล้วเสีย หรือทำไปแล้วก็ได้ประโยชน์อยู่ดีก็就不用กระทำความผิดนั้น

การปรับตามวัตถุประสงค์แห่งความผิดโดยกำหนดโทษให้ต้องเสียค่าปรับตามจำนวนที่ก่อให้เกิดความเสียหาย แนวคำพิพากษาศาล เป็นการปรับให้เป็นค่าสินไหมทดแทนความเสียหายแก่รัฐบาล เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 425/2576 17 ธค.565<sup>52</sup>

ดังเช่นบทลงโทษในพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าและจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.2535 เป็นรูปแบบการลงโทษรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาจนำมาปรับใช้กับกรณีการทำลายหรือลักลอบจับสัตว์ป่าสงวน หรือสัตว์ป่าคุ้มครอง รวมทั้งการซื้อขายสัตว์ป่าด้วยเนื่องจากการกระทำความผิดดังกล่าว เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อการรักษาสัตว์พันธุ์ของสัตว์ชนิดต่างๆ เอาไว้ด้วย

### 1.1.6 โทษปรับตามมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น

การลงโทษตามมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นยังไม่เป็นที่นิยมเท่าใดนัก แต่ได้มีการบัญญัติบทลงโทษในลักษณะนี้แล้วในพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 จะมีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปี และโทษปรับตามมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย เช่น

“มาตรา 281/2 กรรมการหรือผู้บริหารบริษัทใดไม่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ความระมัดระวัง และความซื่อสัตย์สุจริต ตามมาตรา 89/7 จนเป็นเหตุให้บริษัทได้รับความเสียหาย หรือทำให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวต้องระวางโทษ

<sup>52</sup> จิตติ ดิงศภิทัย, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 4, น.1061.

ปรับไม่เกินจำนวนค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือประโยชน์ที่ได้รับ แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่ต่ำกว่าห้าแสนบาท

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำโดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือประโยชน์ที่ได้รับ แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

### 1.1.7 การลงโทษปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่จะได้รับ

การลงโทษปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับ กล่าวคือ การลงโทษปรับเท่ากับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้ประโยชน์จากการกระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิด การลงโทษลักษณะนี้ปรากฏในกฎหมายเฉพาะ เช่น

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 กำหนดให้เจ้าของและผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษบางกลุ่มที่มีได้มีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียเป็นของตนเอง มีหน้าที่ในการจัดส่งน้ำเสียหรือของเสียจากแหล่งกำเนิดของตนไปบำบัดหรือกำจัดยังระบบรวมนั้น พร้อมทั้งกำหนดให้มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าบริการด้วย เพื่อให้ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดและป้องกันมิให้นิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการไม่จัดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย ซึ่งในมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดให้นิติบุคคลที่ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย หรือหลีกเลี่ยงไม่บำบัดน้ำเสียและลักลอบปล่อยน้ำเสียลงสู่สิ่งแวดล้อมนอกเขตพื้นที่ตั้งแหล่งกำเนิดมลพิษ จะต้องเสียค่าปรับเป็น 4 เท่าของอัตราค่าบริการตามมาตรา 88 จนกว่าจะได้ปฏิบัติตามกฎหมายนี้<sup>53</sup>

---

<sup>53</sup> อานาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน,2550), น.238-240.

นอกจากนี้ มาตรา 91<sup>54</sup> กำหนดให้ผู้ที่ถูกปล่อยน้ำเสียลงสู่ระบบบำบัดน้ำเสียรวม จะต้องเสียค่าปรับรายวันในอัตรา 4 เท่าของจำนวนเงินค่าใช้จ่ายประจำวันสำหรับการเปิดเดินเครื่องทำงานระบบบำบัดน้ำเสีย ซึ่งสังเกตได้ว่าแม้นิติบุคคลจะไม่ยอมเปิดระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย แต่ก็ไม่ได้ประโยชน์จากการที่ไม่เปิดระบบบำบัดน้ำเสียนั้นเลย รวมทั้งต้องชดเชยค่าเสียหายที่ก่อให้เกิดขึ้นแก่ระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมของทางราชการอีกด้วย<sup>55</sup> วิธีการลงโทษรูปแบบนี้มีข้อดีกว่าการปรับแบบตายตัว เพราะว่า หากปรับตายตัว นิติบุคคลเมื่อคำนวณว่าค่าปรับคุ้มค่ากับการไม่เปิดระบบบำบัดน้ำเสียก็จะยอมเสียค่าปรับเป็นครั้งไป แต่การปรับตามผลประโยชน์ที่ได้รับนี้เอง นิติบุคคลจะไม่ได้ประโยชน์ใดเลยจากการกระทำผิดกฎหมาย

พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 มาตรา 296 บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 238 มาตรา 239 มาตรา 240 มาตรา 241 หรือมาตรา 243 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับเป็นเงินไม่เกิน 2 เท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้น ๆ ได้รับไว้ หรือพึงจะได้รับเพราะการกระทำฝ่าฝืนดังกล่าว...”

รูปแบบการลงโทษที่คิดค่าปรับเป็นจำนวนเท่าตัวของผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับนั้น เป็นการลงโทษนิติบุคคล เนื่องจากประโยชน์ที่นิติบุคคลได้จากการกระทำผิดนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย นิติบุคคลผู้กระทำการไม่สุจริตควรได้รับโทษ เพื่อให้เกิดความหลากหลายและไม่ให้กระทำความผิดอีก จึงควรได้รับโทษปรับเป็นเท่าตัวของผลประโยชน์ที่ได้รับ เพราะเมื่อคำนวณผลประโยชน์จากการฝ่าฝืนที่นิติบุคคลมักจะฝ่าฝืนกฎหมายเนื่องจากผลประโยชน์ที่ได้มักจะคุ้มค่าโทษที่นิติบุคคลจะต้องจ่ายหากลงโทษปรับตามผลประโยชน์ที่ได้รับจะทำนิติบุคคลไม่ได้ประโยชน์จากการกระทำผิดซึ่งทำให้นิติบุคคลไตร่ตรองที่จะกระทำความผิดและยับยั้งการกระทำความผิดนั้น

---

<sup>54</sup> มาตรา 91 เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษซึ่งมีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียตามมาตรา 70 ผู้ใดปล่อยปล่อยทิ้งน้ำเสียหรือของเสียลงสู่ระบบบำบัดน้ำเสียรวม หรือระบบกำจัดของเสียรวมของทางราชการ จะต้องเสียค่าปรับรายวันในอัตราสี่เท่าของจำนวนเงินค่าใช้จ่ายประจำวันสำหรับการเปิดเดินเครื่องทำงานระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียของตน ตลอดเวลาที่ดำเนินการเช่นนั้นและมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าเสียหายหากการปล่อยทิ้งน้ำเสีย หรือของเสียนั้นก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายหรือความบกพร่องแก่ระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมของทางราชการด้วยประการใด ๆ

<sup>55</sup> อำนาง วงศ์บัณฑิต, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 53, น.227.

## 1.2 โทษริบทรัพย์สิน

โทษริบทรัพย์สินเป็นการลงโทษเพื่อทดแทนการกระทำความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อให้เกิดขึ้น โดยการทำให้นิติบุคคลนั้นต้องสูญเสียทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดและเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้หลบจำด้วย<sup>56</sup> อีกทั้ง ถือว่าเป็นการลงโทษที่กระทบต่อทรัพย์สินของนิติบุคคลเช่นเดียวกับโทษปรับ

การริบทรัพย์สินในปัจจุบันมีลักษณะเป็นโทษปะปนกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย การริบทรัพย์สินอาจกระทำเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลจากการกระทำความผิดของตน โดยริบสิ่งที่ได้มาจากการกระทำความผิดซึ่งมีลักษณะเป็นการลงโทษ และการริบทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดซึ่งเป็นลักษณะของวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพราะการกระทำความผิดยังไม่เกิดขึ้น ทั้งนี้ การริบทรัพย์สินอาจเป็นโทษทางอาญาหรือตามกฎหมายอื่นก็ได้ และอาจเป็นการริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดหรือเป็นดุลพินิจของศาลก็ได้<sup>57</sup> ผลของโทษริบทรัพย์สินจะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความเสียหายทางทรัพย์สินมากพอสมควร และเป็นการตัดโอกาสมิให้ผู้กระทำความผิดนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดอีก<sup>58</sup> โทษริบทรัพย์สินจึงมักใช้กับการกระทำความผิดของนิติบุคคลที่มุ่งถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ มาตรการริบทรัพย์สินยังเป็นการจำกัดเสรีภาพในทางทรัพย์สินเพื่อให้นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมต้องสูญเสียทรัพย์ที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินมีไว้เพื่อการกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบในการดำเนินกิจการหรือไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นเป็นอุปกรณ์สำคัญในการดำเนินกิจการ ในต่างประเทศบังคับใช้โทษริบทรัพย์สินกับนิติบุคคล ทั้งสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น

ในสหรัฐอเมริกาเริ่มมีโทษริบทรัพย์สินที่มีผลโดยตรงต่อผู้กระทำความผิดเมื่อปี 1970 โดยออกกฎหมาย Racketeer Influenced and Corrupt Organization (RICO) และ Continuing Criminal Enterprise (CCE) 1970 บัญญัติให้ฟ้องตัวผู้กระทำความผิด ไม่ใช่การฟ้องทรัพย์สินอย่างทางแพ่งและจำกัดใช้เฉพาะคดีที่ทำโดยองค์กรอาชญากรรม ต่อมาในปี 1984 จึงมีการแก้ไขกฎหมาย

<sup>56</sup> ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 10, น.81.

<sup>57</sup> จิตติ ติงศรัทีย, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 4, น.1082-1083.

<sup>58</sup> ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 10, น.81.

ทั้งสองฉบับโดยให้ลงโทษริบทรัพย์ทางอาญาแก่การกระทำความผิดอาญาร้ายแรงประเภท felony เช่น การกระทำความผิดหรือการข่มขู่ที่ร้ายแรงเกี่ยวกับการฆ่า การลักพาตัว การพนัน การลักทรัพย์ การให้สินบน การลามกอนาจาร การค้ายาเสพติด การฉ้อโกงในการขายหลักทรัพย์ และความผิดเกี่ยวกับเงินตรา และอื่นๆ เป็นต้น โดยไม่จำกัดเฉพาะการกระทำโดยองค์กร<sup>59</sup>

ทรัพย์สินที่อาญากริบตาม Racketeer Influenced and Corrupt Organization (RICO) และ Continuing Criminal Enterprise (CCE) 1970 ได้แก่<sup>60</sup>

- 1) ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้นหรือได้มาจากรายวัน (proceeds) ในการกระทำความผิด ทั้งนี้เพราะเห็นว่าการพิสูจน์ “กำไร” ตามกฎหมายเดิมนั้นกระทำได้อย่าง
- 2) ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำหรืออำนวยความสะดวกแก่การกระทำความผิด ในกรณีของธุรกิจยาเสพติดหรือกรณีอื่นๆ บรรดาผลประโยชน์ ทรัพย์สินหรือสิทธิไม่ว่ารูปแบบใดๆ ที่บุคคลนั้นมีอยู่หรือใช้ในธุรกิจอาชญากรรมต่อเนื่องหรือในอสังหาริมทรัพย์นั้นจะต้องถูกริบทั้งหมด

ทรัพย์สินที่ริบทางอาญานี้ต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้น และทรัพย์สินดังกล่าวจะตกเป็นของรัฐตั้งแต่ขณะมีการกระทำความผิด อันมีผลย้อนหลังตามหลักการผลการบังคับริบทรัพย์ย้อนหลัง(Relation Back Doctrine)<sup>61</sup> โดยถือว่าการริบทรัพย์มีผลย้อนหลังไปยังเวลาที่ทรัพย์สินที่ริบนั้นถูกใช้ผิดกฎหมาย หรือย้อนหลังไปถึงเวลาที่มีการกระทำให้เกิดการริบทรัพย์สินได้หลักดังกล่าวนี้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อป้องกันกรณีที่อาชญากรเคลื่อนย้าย หรือซ่อนเร้น หรือซ่อนทรัพย์สินเพื่อมิให้ถูกยึดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผลของหลักการบังคับริบทรัพย์ย้อนหลังนี้ กรรมสิทธิ์ของทรัพย์สินที่ถูกริบจะตกเป็นของรัฐบาลตั้งแต่ในเวลาที่มีการกระทำให้เกิดการริบทรัพย์สินนั้น และ

---

<sup>59</sup> ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, “โทษริบทรัพย์,” วารสารกฎหมาย, ฉบับที่ 12, น.84-9 (2531).

<sup>60</sup> เพิ่งอ้าง.

<sup>61</sup> เพิ่งอ้าง.

ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดไม่อาจซ่อนหรือหนีพ้นจากโทษจำคุกได้<sup>62</sup> ทำให้การโอนต่อกันมาไม่มีผลทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการยึดหลักมาจากทางแพ่ง<sup>63</sup> ข้อยกเว้นประการเดียวของหลักนี้ คือ กรณีที่เจ้าของกรรมสิทธิ์อ้างในกรรมสิทธิ์ของทรัพย์สินว่าไม่รู้เห็น ไม่ยินยอม รวมไปถึงจะต้องไม่สามารถที่จะรู้ถึงการกระทำความผิดนั้นได้ และไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่ก่อให้เกิดการริบทรัพย์สินนั้นที่เรียกว่า "innocent owner"<sup>64</sup>

กระบวนการริบทรัพย์สินของสหรัฐอเมริกาสามารถริบทรัพย์สินได้แม้ยังไม่มีคำพิพากษา แต่สำหรับประเทศแคนาดา การริบทรัพย์สินตั้งอยู่บนพื้นฐานของคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดขึ้นแล้ว ก่อนที่จะให้อำนาจรัฐในการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด (conviction-based-system) เนื่องจากมองว่าการริบทรัพย์สินของบุคคลซึ่งยังมิได้ต้องคำพิพากษาของศาลว่ากระทำความผิดนั้นเป็นการไม่สมควร เพราะเป็นการกระทำที่ยังไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรม และปฏิเสธแนวความคิดที่มีการริบทรัพย์สินของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครองโดยยังมิผ่านกระบวนการทางศาล<sup>65</sup>

ประเทศอังกฤษ กำหนดให้โทษริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญา 1 ใน 23 กรณี<sup>66</sup> คือ คำสั่งริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด (deprivation order) เพื่อให้กระบวนการบังคับใช้มาตรการทางอาญาตามกฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับการกระทำความผิด<sup>67</sup>

---

<sup>62</sup> James R. Richards, Transnational Criminal Organization, Cyber crime, and Money Laundering: A Handbook for Law Enforcement Officers, Auditors, and Financial Investigator, (Florida: CRC Press LLC.,1999), p. 197-198 อ้างใน สำนักงานอัยการสูงสุด, “การริบทรัพย์สินในสหรัฐอเมริกา,” สืบค้นจาก [www.inter.ago.go.th/botkawm/page42.htm](http://www.inter.ago.go.th/botkawm/page42.htm)

<sup>63</sup> ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 59, น.84-92.

<sup>64</sup> สำนักงานอัยการสูงสุด, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 62.

<sup>65</sup> What is Federal Forfeiture? <http://www.civiforfeiture.com/> อ้างใน เพิ่งอ้าง.

<sup>66</sup> โทษริบทรัพย์สินเป็นโทษประเภทหนึ่งตาม Criminal Justice Act 1991 ,The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 และ Criminal Justice and Court Service Act 2000 (CJCSA 2000).

<sup>67</sup> Martin Wasik, *Emmins on Sentencing*, fourth edition, (London : Blackstone Press,2001), pp.18-32 อ้างใน สำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.81.

ประเทศฝรั่งเศสกำหนดให้โทษริบทรัพย์สินเป็นโทษอื่นๆที่จะลงแก่นิติบุคคลที่กระทำความผิดออกฤทธิโทษ มัชฌิมโทษ และ ลหุโทษ ดังนี้

1) ความผิดออกฤทธิโทษและมัชฌิมโทษ มาตรา 131-39 (8) แห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส<sup>68</sup> กำหนดให้ริบสิ่งของที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

2) ความผิดลหุโทษ (contravention)<sup>69</sup> กฎหมายกำหนดให้ลงโทษริบทรัพย์สินเป็นโทษแทนที่ และเป็นโทษเสริมลงแก่นิติบุคคลที่มีความผิดลหุโทษได้ กล่าวคือ

2.1) โทษแทนที่<sup>70</sup> มาตรา 131-42 ประมวลกฎหมายอาญา<sup>71</sup> บัญญัติให้สามารถริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลที่กระทำความผิดเป็นโทษแทนที่

---

<sup>68</sup> ARTICLE 131-39

Where a statute so provides against a legal person, a felony or misdemeanour may be punished by one or more of the following penalties:

...

8° confiscation of the thing which was used or intended for the commission of the offence, or of the thing which is the product of it;

<sup>69</sup> ความผิดลหุโทษ ได้แก่ ความผิดที่มีระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน อั้งใน สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, รายงานวิจัย เรื่อง ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล : ศึกษาเพื่อหาข้อเสนอทางนิติวิธีสำหรับประเทศไทยโดยเปรียบเทียบกฎหมายอังกฤษและฝรั่งเศส, (กรุงเทพมหานคร : มิสเตอร์ก๊อปปี้, 2551), น.69.

<sup>70</sup> โทษแทนที่ หมายถึง โทษที่ใช้แทนโทษหลัก ในที่นี้ หมายความว่า ศาลอาจลงโทษริบทรัพย์สินแทนที่ โทษปรับซึ่งเป็นโทษหลักที่ลงแก่นิติบุคคล ซึ่งจะลงโทษแทนที่ได้ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดลหุโทษเท่านั้น

<sup>71</sup> มาตรา 131-42 บัญญัติว่า โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิดังนี้ สามารถใช้แทนที่โทษปรับชั้นที่ 5 ของความผิดลหุโทษได้

- (1) การห้ามส่งจ่ายเช็ค หรือห้ามใช้บัตรเครดิตมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี
- (2) การริบสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

ARTICLE 131-42

In relation to any petty offence of the fifth class, a fine may be replaced by

แทนการลงโทษปรับซึ่งเป็นโทษหลักที่ลงแก่นิติบุคคลในกรณีที่เป็นความผิดลหุโทษ ชั้นที่ 5 (Petty offences of the fifth class)<sup>72</sup> กล่าวคือ ศาลสามารถสั่งให้ริบทรัพย์สินแทนการลงโทษปรับ ซึ่งเป็นโทษหลักได้

2.2) โทษเสริม(Additional penalty)<sup>73</sup> มาตรา 131-43 ประมวลกฎหมายอาญา<sup>74</sup> บัญญัติให้ลงโทษริบทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือสิ่งของซึ่งได้มาจากการกระทำความผิด

กรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม ในต่างประเทศ เช่น ประเทศเดนมาร์กมีการกำหนดให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญาไว้ชัดเจนใน Environmental Protection Act Section 110(4)<sup>75</sup> รวมทั้งกำหนดให้ลงโทษริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดของนิติบุคคลด้วย<sup>76</sup>

---

one or more of the following penalties entailing forfeiture or restriction of rights:

1° prohibition to draw cheques, except those allowing the withdrawal of funds by the drawer from the drawee or certified cheques, and the prohibition to use payment cards, for a maximum period of one year;

2° confiscation of the thing which was used or was intended for the commission of an offence, or of any thing which is the product of it.

<sup>72</sup> สำนักงานกิจการยุติธรรม, *อ่าวแล้ว เชิงอรรถที่ 8*, น.192 และ *สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ่าวแล้ว เชิงอรรถที่ 69*, น.69.

<sup>73</sup> โทษเสริม คือ โทษที่สามารถใช้ลงโทษแก่นิติบุคคลในความผิดลหุโทษได้อีก นอกจากโทษหลัก(โทษปรับ)ที่ลงแก่นิติบุคคลกระทำความผิดฐานลหุโทษ

<sup>74</sup> ARTICLE 131-43 The regulation that sanctions a petty offence may provide for the additional penalty mention under 5° of article 131-16 where the offender is a legal person. In relation in petty offences of the fifth class, the regulation may also set out the additional penalty referred to under the fifth paragraph of Article 131-17.

<sup>75</sup> Environmental Protection Act Section 110(4) : “Corporations and other legal persons may incur criminal liability under the rules of Part 5 of the penal code”. Quoted in Michael G. Faure, Günter Heine, “Final Report Criminal Penalties in EU Member

โทษรับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยศาลจะพิพากษารับทรัพย์สินได้เมื่อมีการกระทำความผิดและทรัพย์สินอยู่ในขอบเขต 3 ประการ ดังนี้<sup>77</sup>

- 1) ทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด
- 2) ทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด
- 3) ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

### 1.2.1 ลักษณะการรับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

การรับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา แบ่งออกเป็นกรับโดยเด็ดขาดและการรับโดยดุลพินิจ<sup>78</sup> ดังนี้

- 1) การรับโดยเด็ดขาด บังคับให้ศาลต้องรับทรัพย์สินที่ระบุไว้ ไม่อยู่ในดุลพินิจของศาล ศาลจะไม่รับไม่ได้ ได้แก่ ทรัพย์สินซึ่งทำขึ้นเป็นความผิดหรือมีไว้เป็นความผิด หรือมีความผิดในตัวเองตามมาตรา 32 เช่น ฝิ่น เฮโรอีน และ บรรดาทรัพย์สินซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 20 หรือมาตรา 202 หรือซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิดตามมาตรา 34
- 2) การรับโดยดุลพินิจ ศาลจะรับหรือไม่รับก็ได้ ตามมาตรา 33 ทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด ทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

---

States'Environmental Law," (Maastricht University and University of Berne :October 2002), p.164.

<sup>76</sup> *Ibid.*

<sup>77</sup> มาตรา 33 ในการรับทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจรับตาม กฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้รับทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้ด้วย คือ

- (1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ
- (2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิดเว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจ ด้วยในการกระทำความผิด

<sup>78</sup> โปรดดูรายละเอียดใน จิตติ ติงศภักดิ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4, น. 1083-1149.

กระบวนการริบทรัพย์สินเดิมที่บังคับใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ให้ริบทรัพย์ที่มีไว้เป็นความผิดได้โดยไม่ต้องมีคำพิพากษาว่ามีการกระทำความผิดก็รับได้<sup>79</sup> แต่ปัจจุบันตามประมวลกฎหมายอาญา<sup>80</sup> จะริบทรัพย์สินได้ต่อเมื่อศาลพิพากษาให้ริบแล้ว

ส่วนการริบทรัพย์สินตามกฎหมายสิ่งแวดลอม มีหลักเกณฑ์ในการริบทรัพย์สินที่มีลักษณะการริบได้กว้างกว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 ซึ่งให้ริบได้โดยใช้ดุลพินิจ แต่กฎหมายสิ่งแวดลอมบางฉบับให้ริบเสียทั้งสิ้น<sup>81</sup> และมีวิธีการที่ให้ผู้บุคคลภายนอกที่ไม่รู้เห็นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเข้ามาขอคืนทรัพย์ได้ยากกว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 เนื่องจาก การริบทรัพย์สินตามกฎหมายสิ่งแวดลอมมีวัตถุประสงค์เพื่อยับยั้งการก่อมลพิษของผู้ประกอบการหรือนิติบุคคล<sup>82</sup> ดังนั้น หากนำโทษริบทรัพย์สินทางอาญามาปรับใช้กับนิติบุคคลที่ก่อมลพิษ ทรัพย์สินนั้นจะต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด จึงจะริบได้ เช่น โรงงานใช้เครื่องจักรผลิตสินค้าที่ก่อให้เกิดมลพิษ หรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อกระทำความผิด ศาลสั่งให้ริบทรัพย์นั้นได้

### 1.2.2 ระบบการริบทรัพย์สิน แบ่งออกเป็น 2 ระบบ ได้แก่

การริบทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาจากการกระทำความผิด โดยทั่วไปมีระบบที่บังคับใช้อยู่ 2 ลักษณะ คือ การริบทรัพย์สินแบบเฉพาะเจาะจงและการริบทรัพย์สินตามมูลค่า

1) การริบทรัพย์สินแบบเฉพาะเจาะจง (Property- based Confiscation or Forfeiture) เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินแล้วกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะตกเป็นของรัฐ จึงมีการบังคับริบทรัพย์สินตามคำสั่งของศาล ซึ่งจะบังคับริบทรัพย์สินได้จะต้องมีตัวทรัพย์สินอยู่ในขณะที่ศาลมี

<sup>79</sup> กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 28 ทรัพย์อย่างใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ถ้าผู้ใดทำ หรือใช้ หรือมีไว้ หรือขาย หรือขายทอดตลาดเป็นความผิดนั้น ท่านให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่ และมีให้ถือเอาเหตุที่คำพิพากษาว่าผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดในคดีนั้น หรือไม่ผิดเป็นประमाणในการที่จะสั่งให้ริบทรัพย์ที่ว่ามาในมาตรานี้

<sup>80</sup> ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 และ มาตรา 33

<sup>81</sup> พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 154 และพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มาตรา 69-70

<sup>82</sup> กรมควบคุมมลพิษ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น.11.

คำสั่งดังกล่าว และต้องเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดทางใดทางหนึ่ง อาจเป็นทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาจากการกระทำความผิด ซึ่งปัจจุบันการริบทรัพย์สินของประเทศไทยใช้การริบทรัพย์สินรูปแบบนี้ ในการบังคับริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญา<sup>83</sup>

2) การริบทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-based Confiscation) การริบทรัพย์สินรูปแบบนี้จะใช้กรณีเป็นการริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเท่านั้น โดยหลักแล้วคำสั่งให้ริบทรัพย์สินเป็นคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดชำระเงินเป็นจำนวนเท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดแต่มีได้ระบุให้ริบทรัพย์สินใดเฉพาะ จึงไม่จำเป็นต้องมีทรัพย์สินอยู่ขณะที่ศาลมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้น การบังคับริบทรัพย์สินตามมูลค่าจึงเป็นการบังคับให้ผู้กระทำความผิดจ่ายเงินตามมูลค่าตามคำสั่งให้ริบทรัพย์สิน<sup>84</sup> ทั้งนี้ ในประเทศไทยยังมิได้มีการบังคับริบทรัพย์สินตามมูลค่า

### 1.2.3 ข้อจำกัดของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

จากการศึกษาถึงปัญหาการการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย พบว่าการริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 และมาตรา 34 มีข้อจำกัดที่ทำให้การริบทรัพย์สินไม่บรรลุวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา ดังนี้

1) การริบทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด บัญญัติไว้ใน มาตรา 33(1) มีปัญหาเรื่องการหลีกเลี่ยงการริบทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด โดยการอ้างว่าทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้เป็นของบุคคลอื่นซึ่งไม่ได้รู้เห็น เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด (innocent owner) อันเป็นข้อยกเว้นที่ไม่อาจริบทรัพย์สินนั้นได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 วรรคท้าย

<sup>83</sup> ต่อศักดิ์ บุรณะเรืองโรจน์, รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อยกร่างกฎหมายรองรับการให้สัตยาบันอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม 7 พฤษภาคม 2550, น.21.

<sup>84</sup> เฟิงอ้าง.

2) การริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ตามมาตรา 33 (2)<sup>85</sup> และมาตรา 34(1)(2) ประมวลกฎหมายอาญาของไทยที่บังคับใช้ในปัจจุบันเป็นการลงโทษริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์สิน (Property-based Confiscation) บังคับเอาที่วัตถุได้มาจากการกระทำความผิด จะริบได้ต่อเมื่อเป็นทรัพย์สินที่ได้มาเนื่องจากการกระทำความผิดโดยตรง(tainted property) หรือมีความเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิด โดยทรัพย์สินที่ศาลพิพากษาให้ริบจะตกเป็นของแผ่นดิน<sup>86</sup> ดังนั้น ทรัพย์สินที่จะถูกริบต้องมีตัวตนอยู่ขณะริบ ซึ่งอาจอยู่ในความครอบครองของ เจ้าพนักงานโดยยึดมาเป็นของกลางในคดีอาญา หรืออยู่ในความครอบครองของผู้อื่น ถ้าทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือถูกทำลายไปก่อนที่จะริบ ศาลก็จะไม่ริบ<sup>87</sup>

ข้อจำกัดการริบทรัพย์สินแบบเฉพาะเจาะจงกรณีเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด มีดังนี้

1) การหลีกเลี่ยงการริบทรัพย์สินโดยการจำหน่าย จ่าย โอน ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเพื่อให้ได้ทรัพย์สินอื่นมาแทนที่

การหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด โดยจำเลยจำหน่าย จ่าย โอน ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เพื่อให้ได้ทรัพย์สินอื่นมาแทนที่ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เจ้าพนักงานก็ไม่สามารถริบได้ เพราะทรัพย์สินที่ศาลพิพากษาให้ริบได้โอนไปยังบุคคลภายนอกแล้ว และทรัพย์สินที่มาแทนที่ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด<sup>88</sup>

2) การหลีกเลี่ยงการริบทรัพย์สิน โดยการใช้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดให้หมดสิ้นไป

ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเป็นทรัพย์สินที่สามารถถูกใช้สิ้นเปลืองได้ และจำเลยใช้ไปหมดแล้วก่อนศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลก็ไม่อาจลงโทษริบทรัพย์สินจำเลยได้ หรือในกรณีที่จำเลยใช้ทรัพย์สินนั้นไปหมดแล้วภายหลังที่ศาลมี

<sup>85</sup> กัมปนาท แส่นโกชน, “การริบทรัพย์สินตามมูลค่า,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), น.77.

<sup>86</sup> ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35

<sup>87</sup> ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35 ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบให้ตกเป็นของแผ่นดินแต่ศาลจะพิพากษาให้ทำทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้ หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้

<sup>88</sup> กัมปนาท แส่นโกชน, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 85, น.65-66.

คำพิพากษาลงโทษริบทรัพย์สินจำเลย เจ้าพนักงานก็ไม่อาจบังคับริบทรัพย์สินใดของจำเลยได้ เนื่องจากตัวทรัพย์สินที่พิพากษาไม่มีอยู่แล้ว<sup>89</sup> และหากทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือถูกทำลายไปก่อนที่จะริบ ศาลก็จะไม่ริบ<sup>90</sup>

กรณีที่จำเลยไม่ส่งทรัพย์สินที่ริบตามคำพิพากษา มาตรา 37 (2) บัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบชำระเงิน หรือสั่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดเชยราคาจนเต็มเมื่อผู้นั้นไม่ส่งทรัพย์สินที่ริบตามคำพิพากษา หลักการดังกล่าวมีเงื่อนไขว่าศาลจะต้องมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเสียก่อนและทรัพย์สินที่ถูกพิพากษาให้ริบต้องมีตัวทรัพย์สินอยู่ขณะมีคำพิพากษา หากริบไม่ได้ศาลจึงจะศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบชำระเงิน หรือสั่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดเชยราคาจนเต็ม<sup>91</sup> จึงเป็นช่องว่างให้จำเลยอาศัยช่องว่างนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมาย ไม่ให้ถูกริบทรัพย์สินโดยการจำหน่าย จ่าย โอน หรือ ใช้ทรัพย์สินให้หมดไปโดยเร็ว และทำให้ผู้กระทำความผิดยังคงได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิด

จากปัญหาการหลีกเลี่ยงกฎหมายโดยริบใช้ทรัพย์สินให้หมดก่อนมีคำพิพากษาลงโทษจำเลย และการแปลงสภาพของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ถูกริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด จึงได้มีการพัฒนาการลงโทษริบทรัพย์สินโดยมีระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-based Confiscation) ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายต่อไป

#### 1.2.4 การริบทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-based Confiscation)

การริบทรัพย์สินตามมูลค่า เกิดขึ้นเพราะความต้องการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ฐานะเดิมก่อนที่เขากระทำความผิด ซึ่งในสหราชอาณาจักรนำแนวคิดการริบทรัพย์สินตามมูลค่ามาบังคับใช้กับความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก่อน และพัฒนามากับความผิดอาญาลักษณะอื่นๆ ที่มีผลทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์ทางทรัพย์สิน หรือการกระทำที่มุ่งหวังต่อประโยชน์ในทางทรัพย์สิน<sup>92</sup> โดยกำหนดไว้ใน Proceeds of Crime Act (PCA) 2002 มาตรา 6 (4)<sup>93</sup> ซึ่งเป็นการลงโทษต่อการกระทำความผิดใดๆที่เป็นผลให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์ในทางทรัพย์สิน<sup>94</sup>

<sup>89</sup> เพิ่งอ้าง, น.66.

<sup>90</sup> ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น.86.

<sup>91</sup> กัมปนาท แสนโกชน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 85, น.66.

<sup>92</sup> เพิ่งอ้าง, น.29-30.

<sup>93</sup> Proceeds of Crime Act (PCA) 2002 section 6 Making of order

การริบทรัพย์สินตามมูลค่า เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดจะต้องชำระเงินจำนวนหนึ่ง ให้แก่รัฐตามมูลค่าที่ประเมินได้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินที่ได้มาแทนที่ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ยินยอมชำระเงินดังกล่าว รัฐมีสิทธิในการยึดทรัพย์สินใดๆของผู้กระทำความผิดเท่ากับจำนวนที่ผู้กระทำความผิดพึงต้องชำระ<sup>95</sup> เนื่องจากกฎหมายไม่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากการกระทำของตนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

โทษริบทรัพย์สินทั้งสองระบบนี้มีความแตกต่างที่ลักษณะการบังคับ กล่าวคือ การริบทรัพย์สินแบบเฉพาะเจาะจงที่ประเทศไทยบังคับใช้ในปัจจุบัน จะต้องบังคับเอากับทรัพย์สินที่มีไว้หรือได้ใช้ในการกระทำความผิดเท่านั้น เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษริบทรัพย์สิน กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินจะโอนเป็นของแผ่นดิน แต่การริบทรัพย์สินตามมูลค่านั้น ศาลไม่ต้องคำนึงถึง

....

(4)The court must proceed as follows—

(a)it must decide whether the defendant has a criminal lifestyle;

(b)if it decides that he has a criminal lifestyle it must decide whether he has benefited from his general criminal conduct;

(c)if it decides that he does not have a criminal lifestyle it must decide whether he has benefited from his particular criminal conduct.

....

<sup>94</sup> Proceeds of Crime Act (PCA) 2002 มาตรา 6 (4) กำหนดลักษณะความผิดที่จะต้องถูกริบทรัพย์สินไว้สามประเภท คือ 1. ผู้กระทำความผิดมีวิถีชีวิตแบบอาชญากร(criminal lifestyle) 2. ผู้กระทำความผิดมีวิถีชีวิตแบบอาชญากรซึ่งการกระทำความผิดทั่วไป(general criminal conduct) 3. ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีวิถีชีวิตแบบอาชญากรซึ่งการกระทำความผิดเฉพาะ(particular conduct) กล่าวคือ การกระทำความผิดทางอาญาที่ก่อขึ้นในอังกฤษและ เวลส์ รวมทั้งการกระทำซึ่งหากเกิดขึ้นในอังกฤษและเวลส์แล้วการกระทำนั้นจะเป็นความผิดตามกฎหมายอังกฤษและเวลส์ และการกระทำดังกล่าวเป็นผลทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์

<sup>95</sup> Fleur Keyser-Ringnalda, “European Integration with Regard to Confiscation of Proceed of Crime”, *European Law Review*,1992, 17(6), pp.499 - 515. Retrieved June 26, 2008, from Westlaw database.อ้างใน กัมปนาท แสงโภชน, อ้างแล้ว เจริญรอกที่ 85,น.6.

ความสัมพันธ์ของทรัพย์สินที่จะรับกับการกระทำความผิดอันเป็นผลให้จำเลยได้ทรัพย์สินนั้น กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นตัวทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือไม่ ศาลมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยชำระเงินเป็นจำนวนมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดได้ ผลของคำพิพากษานี้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องต่อทรัพย์สินใดๆของจำเลย

สำหรับข้อดี ข้อเสียของการรับทรัพย์สินตามมูลค่า มีดังนี้

#### 1) ข้อดี

การบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลให้รับทรัพย์สินตามมูลค่าจะไม่กระทบบุคคลภายนอกผู้ซึ่งได้รับโอนทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินสกริปไปโดยสุจริต ภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาให้รับทรัพย์สินนั้นแล้ว เพราะกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดไม่ได้ตกเป็นของแผ่นดินอย่างการรับทรัพย์สินแบบเฉพาะเจาะจงที่กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดจะตกเป็นของแผ่นดินทันทีที่ศาลมีคำพิพากษาให้รับทรัพย์สิน นอกจากนี้ แม้ว่าจำเลยจะพยายามใช้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดให้หมดไป หรือใช้หมดไปแล้วก็ไม่กระทบต่อการบังคับตามคำพิพากษา เจ้าพนักงานสามารถบังคับเอาจากทรัพย์สินอื่นของจำเลยหรือให้จำเลยชำระเท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดตามคำพิพากษา ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหากลักเลงการรับทรัพย์สิน โดยการรับใช้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดให้หมดไป หรือโอนไปยังบุคคลภายนอก ซึ่งวิธีการรับทรัพย์สินตามมูลค่านี้นี้จะทำให้สามารถบังคับตามคำพิพากษาได้จริงและรวดเร็ว ทำให้การลงโทษทางอาญาบรรลุนิติประสงค์

#### 2) ข้อเสีย

กรณีที่จำเลยไม่สามารถจ่ายเงินตามมูลค่าของทรัพย์สินที่ถูกริบได้ หรือไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา ทำให้จำเลยต้องเป็นหนี้รัฐ อาจทำให้จำเลยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ย่อมมีผลกระทบต่อบุคลากรของนิติบุคคลนั้นๆ และหากนิติบุคคลไม่สามารถชำระหนี้ให้กับรัฐได้ ก็อาจจะต้องปิดกิจการซึ่งอาจเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคมในเวลาต่อมาได้

ในกรณีที่เป็นการผิดต่อสิ่งแวดลอม การกระทำความผิดของนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดลอม หากบังคับการรับทรัพย์สินแบบเฉพาะเจาะจงตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันไม่อาจที่จะยับยั้งการกระทำความผิดของนิติบุคคลได้มีประสิทธิภาพ วิธีการรับทรัพย์สินตามมูลค่า จะช่วยยับยั้งการกระทำความผิดของนิติบุคคลที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดลอม

การริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดมีความมุ่งหมายที่ต้องการตัดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ผู้กระทำความผิดได้มาจากการกระทำความผิดของตน โทษริบทรัพย์สินตามมาตรา 33(2) และ มาตรา 34(1)และ(2) เป็นระบบการริบทรัพย์สินแบบเฉพาะเจาะจงซึ่งจะริบได้ต่อเมื่อศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน อันเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดและทรัพย์สินนั้นต้องมีอยู่ขณะที่ศาลพิพากษาจึงจะริบได้ ดังนั้น จึงมีการหลีกเลี่ยงมิให้ถูกริบทรัพย์สินโดยริบใช้ทรัพย์สินให้หมดไปหรือเปลี่ยนมือเจ้าของทรัพย์สินไปยังบุคคลภายนอกเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ถูกยึดทรัพย์สินนั้นไป การริบทรัพย์สินตามมูลค่าจึงเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยให้มาตรการลงโทษทางอาญามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะ เจ้าพนักงานสามารถบังคับโทษตามคำพิพากษาได้โดยการให้ผู้กระทำความผิดชำระเงินจำนวนหนึ่งที่มีมูลค่าเท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมจากการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้มาแทนทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด โดยผลของการริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้นำไปสู่การเกิดสิทธิเรียกร้องเป็นตัวแทนจากผู้ถูกพิพากษาลงโทษริบทรัพย์สิน<sup>96</sup>

การที่นิติบุคคลกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อสังคมและก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม อันเป็นการรบกวนความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เมื่อกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด นิติบุคคลย่อมจะต้องรับโทษเช่นกัน ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม เช่น นิติบุคคลประกอบกิจการโรงงานเฟอร์นิเจอร์นำไม้ที่ได้มาเนื่องจากการกระทำความผิด นำมาแปรรูปเป็นเฟอร์นิเจอร์ ออกจำหน่าย ไม้ที่ได้มาก่อนมีการแปรรูปถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 74 เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ริบเสียทั้งสิ้น เจ้าพนักงานต้องบังคับริบทรัพย์สิน แต่เมื่อจำเลยซึ่งเป็นโรงงานทำการแปรรูปไม้ก่อนให้เป็นเฟอร์นิเจอร์และจำหน่ายออกไป ทำให้ไม่สามารถริบทรัพย์สินนั้นได้ แต่จะริบได้เมื่อเป็นทรัพย์สินสิ่งนั้นที่ได้มาจากการกระทำความผิดเท่านั้น

หากนำการริบทรัพย์สินตามมูลค่ามาปรับใช้กับความผิดต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน รัฐก็มีสิทธิเรียกร้องเป็นตัวแทนตามมูลค่าของทรัพย์สินที่โรงงานได้รับการกระทำความผิด เจ้าพนักงานสามารถบังคับเป็นจำนวนเงินที่ผู้กระทำผิดได้รับได้ ซึ่งหากพิจารณาแล้วปัจจุบันการบังคับใช้เป็นาริบทรัพย์สินเฉพาะเจาะจง ศาลไม่อาจสั่งให้ริบทรัพย์สินในกรณีนี้ได้ ดังนั้น จึงขอเสนอให้เพิ่มการริบทรัพย์สินตามมูลค่าในประมวลกฎหมายอาญาเพื่อ

---

<sup>96</sup> Council of Europe, “Explanatory Report of Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation,” Retrieved from <http://conventions.coe.int/treaty/en/html/141/htm>.

เป็นการเปิดช่องให้บังคับเอากับทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดได้ อันเป็นการตัดไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิดของตน

## 2. มาตรการอื่นที่ไม่ใช่การลงโทษ

การศึกษาแนวทางการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากมาตรการลงโทษทางอาญาแล้ว มาตรการอื่นที่ไม่ใช่การลงโทษเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษนิติบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### 2.1 มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล (Corporate Probation)

การคุมประพฤตินิติบุคคล หมายถึง การควบคุมนิติบุคคลที่กระทำความผิดโดยการลงโทษ แล้วให้ปฏิบัติเงื่อนไขตามที่ศาลกำหนดไว้ เพื่อควบคุมการดำเนินกิจการของนิติบุคคลในด้านต่างๆไม่ให้กระทำความผิดได้อีก<sup>97</sup> แต่ไม่ใช่การคุมประพฤติผู้แทนนิติบุคคลโดยให้ผู้แทนนิติบุคคลไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติว่ามีได้ประพฤติเสียหายตามเวลาที่ศาลกำหนดไว้<sup>98</sup> อีกนัยหนึ่ง คือ การใช้มาตรการคุมประพฤติเป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินกิจการของนิติบุคคลไม่ให้เกิดปัญหาอีก โดยกำหนดเงื่อนไขในรูปแบบต่างๆ เช่น การทำงานบริการสังคม (community service) เป็นต้น

แนวคิดในการใช้มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลถูกนำมาใช้เนื่องจากปัญหาการลงโทษปรับและโทษริบทรัพย์สินไม่เพียงพอที่จะยับยั้งการกระทำความผิดของนิติบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงได้มีการนำมาตรการคุมประพฤติมาปรับใช้กับนิติบุคคล ซึ่งทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศได้มีการนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

กรณีที่ประชาชนได้รับความเสียหายหรือทรัพยากรธรรมชาติได้รับความเสียหายจากการกระทำของนิติบุคคลนั้นๆ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สินที่สามารถบังคับใช้กับนิติบุคคลได้

---

<sup>97</sup> Frank Parkin, Corporate Crime” Power, Crime, and Mystification, (New York: Taristock Publication ,1983), p.72.

<sup>98</sup> *Ibid.*

พบว่ายังไม่เหมาะสมแก่การลงโทษนิติบุคคล จากการศึกษพบว่า มาตรการคุมประพฤติที่บังคับใช้ในประเทศไทย มิได้ถูกกำหนดให้เป็นโทษทางอาญาและไม่นำมาใช้กับนิติบุคคล ซึ่งในสหรัฐอเมริกาได้นำมาตรการคุมประพฤติมาปรับใช้ในการลงโทษนิติบุคคลและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เหมาะสมแก่การลงโทษในความผิดที่นิติบุคคลได้กระทำและเพื่อให้นิติบุคคลเกิดความกลัวที่จะไม่กระทำความผิดอีก

ประเทศสหรัฐอเมริกามีกฎหมายเกี่ยวกับการคุมประพฤติใน The Federal Probation Act สำหรับการคุมประพฤติบุคคลธรรมดาแต่ไม่ได้บัญญัติให้ใช้มาตรการคุมประพฤติดกับนิติบุคคล จนกระทั่งเกิดคดี United state v. Atlantic Richfield Co.,<sup>99</sup> ซึ่งศาลมีคำพิพากษาให้รอการลงโทษปรับ และสั่งให้คุมประพฤติบริษัท 6 เดือน โดยกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติเพิ่มเติมให้จำเลยจัดทำโปรแกรมการกำจัดคราบน้ำมันที่รั่วไหลลงสู่เส้นทางเดินเรือภายใน 45 วัน และหากบริษัทหลบเลี่ยงไม่ทำตามคำสั่ง ศาลจะตั้งพนักงานคุมประพฤติพิเศษซึ่งมีอำนาจตามที่ได้รับมอบหมายภายใต้การควบคุมสอดส่องของศาลเพื่อติดตามควบคุม<sup>100</sup> คดีดังกล่าวเป็นคดีแรกที่ศาลนำมาตราการคุมประพฤติมาปรับใช้กับนิติบุคคล และกลายเป็นแนวคำพิพากษาของศาลให้มีคำสั่งคุมประพฤตินิติบุคคลในคดีต่อมาอีกหลายคดี<sup>101</sup>

ต่อมาในปี 1984 มีการปรับปรุง The Sentencing Reform Act of 1984 (SRA) ซึ่งมีการปรับปรุงคำพิพากษารวมทั้งมาตรการคุมประพฤติด้วย ทั้งนี้ The Sentencing Reform Act of 1984 ให้อำนาจแก่ศาลในการลงโทษนิติบุคคลทั้งโทษปรับหรือคุมประพฤติ หรือทั้งสองอย่าง โดยให้เหตุผลว่า การที่กำหนดโทษปรับนิติบุคคลไว้สูงกว่าบุคคลธรรมดาเพราะนิติบุคคลมีฐานะทางการเงินที่มั่นคงกว่าและนิติบุคคลไม่สามารถรับผลร้ายจากการกระทำความผิดของตนด้วยการถูก

<sup>99</sup> United States v. Atlantic Richfield Co., 465 F.2d 58 (7th Cir. 1972)

<sup>100</sup> Christopher A. Wray, "Corporation Probation Under The New Organizational Sentencing Guideline," *Yale Law Journal* 101 (June 1992), p.2023.

<sup>101</sup> United States v. Danilow Pastry Co., 563 F. Supp. 1159 (S.D.N.Y. 1983) (ศาลสั่งให้บริษัทบริจาคขนมปังให้กับองค์กรที่ต้องการ); United States v. J.C. Ehrlich Co., 372 F. Supp. 768 (D.Md. 1974) (ให้คุมประพฤติบริษัทเป็นเวลา 5 ปี ซึ่งบริษัทจะต้องจ่ายค่าปรับอัตราสูงสุดหากกระทำความผิดขึ้นในระหว่างถูกคุมประพฤติ) Quoted in *Ibid.* p.2022.

ลงโทษจำคุกได้<sup>102</sup> ดังนั้น การลงโทษนิติบุคคลจะต้องกระทบต่อเสรีภาพและทรัพย์สินของนิติบุคคลเท่าที่จำเป็น ระหว่างนั้นศาลยังคงกำหนดให้คุมประพฤตินิติบุคคลภายใต้กฎหมาย The Federal Probation Act จนกระทั่ง The Sentencing Reform Act of 1984 มีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 พฤศจิกายน 1991<sup>103</sup> ทั้งนี้ คณะกรรมการทำคำพิพากษาได้ให้ความเห็นว่า การลงโทษนิติบุคคลจะเน้นมาตรการลงโทษทางการเงินและการลงโทษปรับ และใช้วิธีการคุมประพฤติเป็นมาตรการบังคับการปรับและชดใช้ค่าเสียหาย<sup>104</sup>

### 1. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของมาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล

The New Organizational Sentencing Guideline ของสหรัฐอเมริกา กล่าวถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของมาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล ดังนี้<sup>105</sup>

1.1 เพื่อเป็นการลงโทษ (just punishment) โดยให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบทางทรัพย์สิน และการประกอบธุรกิจได้รับความเสียหาย เสียโอกาสในการดำเนินกิจการ กล่าวคือทำให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบต่อสิ่งที่นิติบุคคลห่วงหาเหว

1.2 ยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิด (deterrence) โดยการเข้าไปสอดส่องพฤติกรรมของนิติบุคคลและกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลปฏิบัติตาม เช่น การแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเข้าไปควบคุมการปรับโครงสร้างภายในโดยให้นิติบุคคลเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายซึ่งเกี่ยวข้องกับการเงินของนิติบุคคลอีกทั้งยังเป็นการจำกัดเสรีภาพในการดำเนินกิจการของนิติบุคคลอีกด้วย

1.3 การตัดโอกาสไม่ให้กระทำความผิด (incapacitation) เช่น การคุมประพฤตินิติบุคคลโดยการกำหนดเงื่อนไขให้ควบคุมการปรับโครงสร้างนิติบุคคล โครงสร้างการบริหารงาน เป็นต้น

<sup>102</sup> S.REP.No.225,98<sup>th</sup> Cong.;2d Sess.38(1984) at 106, *reprinted* in 1984 U.S.C.C.A.N. at 3829. Quoted in *Ibid.* p.2024.

<sup>103</sup> Congress Has no Plans to Review Corporate Crime, Corp. FIN. WK., Oct.7,1992, p.9. Quoted in *Ibid.* p.2026.

<sup>104</sup> *Ibid.* pp.2024 - 2025.

<sup>105</sup> *Ibid.* p.2030 อ้างใน ปรัชญา อยู่ประเสริฐ, "การคุมประพฤตินิติบุคคล: ศึกษาเฉพาะกรณีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนและบริษัทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), น.106-107.

1.4 การแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitation) อาจทำโดยวิธีการแก้ไขการจัดการภายใน นิติบุคคลระหว่างระดับผู้บริหารกับพนักงานระดับปฏิบัติ

1.5 การกำหนดโทษในลักษณะเท่าเทียมกัน (determinacy) ภายใต้แนวทางและ ข้อเสนอแนะการทำคำพิพากษาเดียวกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษที่ไม่เท่าเทียมและเพื่อแก้ไข ข้อขัดข้องเกี่ยวกับการทำคำพิพากษา

1.6 การชดเชยค่าเสียหายทางอาญา (restitution) แม้ว่าการชดเชยค่าเสียหายจะเป็นวิธีการทางแพ่ง แต่ศาลสามารถกำหนดให้เป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤติได้ เช่น กรณีที่ นิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลที่ให้คุมประพฤตินิติบุคคล ศาลอาจเพิกถอนการคุมประพฤติและ สั่งให้ชดเชยค่าเสียหายทางอาญาได้

## 2. รูปแบบของการคุมประพฤตินิติบุคคลตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา<sup>106</sup> ดังนี้

### 1. การคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขให้ทำงานบริการสังคม (community service)<sup>107</sup>

---

<sup>106</sup> รูปแบบเงื่อนไขการคุมประพฤติของประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดไว้ใน The Federal Probation Act 1988 บัญญัติไว้ใน Model Federal Criminal Procedure Section 3651-3653 และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็น The Sentencing Reform Act of 1984 และได้กำหนดเงื่อนไข บังคับและเงื่อนไขพิเศษเอาไว้ใน The New Organizational Sentencing Guidelines อ้างใน เพ็งอ้าง, น.112-139.

<sup>107</sup> ในสหรัฐอเมริกา การบริการสังคมถูกกำหนดให้เป็นโทษระดับกลาง อ้างใน สำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น.118.

ส่วนประเทศอังกฤษนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ในกรณีที่เป็นความผิด ไม่ร้ายแรง และศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าการลงโทษปรับแก่ผู้ประกอบการผู้กระทำความผิดไม่ ก่อให้เกิดประโยชน์ในการลงโทษแก่ผู้ประกอบการที่กระทำความผิด โดยต้องคำนึงถึงความ เหมาะสมของผู้ประกอบการที่กระทำความผิดกับลักษณะงานบริการสังคม ระยะเวลา ประเภท ของงานบริการสังคม รวมถึงประเภทความผิดที่สามารถบริการสังคมแทนการลงโทษทางอาญา ด้วย อ้างใน อรรถชัย วงษ์อุดมมงคล, “การใช้มาตรการอื่นแทนโทษทางอาญา : ศึกษาเฉพาะ

สหรัฐอเมริกากำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการคุมประพฤติ การลงโทษโดยให้นิติบุคคลทำงานบริการสังคมทำให้บรรลุดัตุประสงค์ในการลงโทษทั้งการป้องกัน (deterrence) การลงโทษ(punishment) และการแก้ไขปรับปรุง (reparation) และทำให้แน่ใจได้ว่า ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษโดยสาธารณะ

การกระทำของนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันส่งผลให้รัฐต้องใช้งบประมาณเพื่อบรรเทาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของนิติบุคคล แต่การลงโทษนิติบุคคลตามกฎหมายไทยมีข้อจำกัดดังที่กล่าวมาแล้ว และนิติบุคคลไม่อาจเข้ามาแก้ไขให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิมได้ เนื่องจากสภาพบังคับทางอาญาไม่เปิดช่องให้นิติบุคคลเข้ามาแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งการทำงานบริการสังคมจะเปิดโอกาสให้นิติบุคคลได้เข้ามารับผิดชอบต่อความเสียหายที่ได้ก่อให้เกิดขึ้นได้ และเป็นวิธีการที่จะช่วยให้นิติบุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกระทำความผิดได้

อย่างไรก็ดี มีข้อโต้แย้งว่านิติบุคคลทำงานบริการสังคมไม่ได้เพราะไม่มีชีวิตจิตใจ เช่นบุคคลธรรมดา เป็นเพียงบุคคลสมมติเกิดขึ้นโดยกฎหมาย ข้อโต้แย้งนี้อธิบายได้ว่าการให้นิติบุคคลทำงานบริการสังคมทำได้โดยการให้ผู้บริหารนิติบุคคลเป็นพนักงานบริการสังคม เพราะผู้บริหารนิติบุคคลเป็นตัวการหรือผู้ที่สนับสนุนให้เกิดการกระทำความผิดประกอบกับพื้นฐานความคิดที่ว่านิติบุคคลต้องแสดงเจตนาและกระทำการต่างๆโดยผ่านทางผู้แทนของนิติบุคคลเสมอ เมื่อนิติบุคคลกระทำความผิดก็ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่าผู้แทนนิติบุคคลย่อมต้องมีส่วนรู้เห็น หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าแท้จริงแล้ว ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลธรรมดาตนเอง<sup>108</sup> และข้อโต้แย้งว่านิติบุคคลสามารถทำงานบริการสังคมได้โดยผ่านลูกจ้างเพียงเท่านั้นหรือโดยการจ้างผู้อื่นทำงาน

---

กรณีความผิดบางประเภท,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.44.

<sup>108</sup> Thomas J. Gardner, *Criminal Law Principal and Case*, third ed., (San Francisco : West Publishing Company, 1985), pp. 86-87. อ้างใน ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐและองอาจ เทียนหิรัญ, รายงานสรุปผลการวิจัย เรื่อง ความรับผิดของนิติบุคคล (หัวข้อที่ 8 ของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ” ระยะที่ 2), (2548), น.19.

บริการสังคม ผลกระทบของคำสั่งนั้นแสดงให้เห็นว่าบริษัทได้รับผลกระทบทางการเงินซึ่งเป็นผลร้ายทางอ้อม<sup>109</sup>

เงื่อนไขการทำงานสังคมของนิติบุคคล ทำได้โดยวิธีการต่างๆ ดังนี้

1) กำหนดภาระหน้าที่สำคัญให้แก่นิติบุคคล เช่น จัดให้มีโครงการเพื่อป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมหรือมอบหมายให้ดำเนินโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หรือกำหนดระยะเวลาให้นิติบุคคลทำงานบริการสังคม เป็นต้น เช่น

คดี United State v. Orkin Exterminating co., ศาลสั่งให้จำเลย ทำงานบริการสังคม 2,000 ชั่วโมง และปรับ 500,000 เหรียญสหรัฐ<sup>110</sup>

คดี United State v. Nanticoke Homes, Inc. คดีทิ้งขยะพิษอันตราย ศาลสั่งลงโทษปรับ 300,000 เหรียญสหรัฐและ ให้ทำงานบริการสังคม 400 ชั่วโมง และยังขอให้พนักงานในบริษัท และครอบครัวของเจ้าของบริษัททำงานบริการสังคมเป็นเวลา 25% ของระยะเวลาที่ศาลสั่ง<sup>111</sup>

คดี United States v. Mitsubishi International Corp.<sup>112</sup> จำเลยในคดีนี้เป็นบริษัทกระทำความผิดฝ่าฝืนระเบียบอัตราค่าระวางทางรถไฟ ซึ่งออกโดย Elkins Act ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระค่าปรับอย่างสูงไม่เกิน 20,000 เหรียญสหรัฐ ของทุกจำนวนแห่งค่าเสียหาย ศาลรอการลงโทษ แต่จำนวนค่าปรับ 1,000 เหรียญสหรัฐ แห่งค่าเสียหาย กำหนดให้คุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขพิเศษให้ผู้บริหารของบริษัท จำเลยมาช่วยพัฒนางานในโครงการ Community Alliance Program เป็นเวลา 1 ปี และให้นำเงินมาช่วยในโครงการดังกล่าว 10,000 เหรียญสหรัฐในแต่ละความผิด<sup>113</sup>

---

<sup>109</sup> Martin Harrell, "Organizational Environmental Crime and The Sentencing Reform Act of 1984: Combining Fines with Restitution, Remedial Orders, Community Service, and Probation to Benefit The Environmental while Punishing the guilty", *Villanova Environmental Law Journal*, Vol.VI, No.2, 1995, p. 243, Retrieved from HeinOnline Database.

<sup>110</sup> United States v. Orkin Exterminating Co., No.88-00040 (W.D.Va.1988)

<sup>111</sup> United States v. Nanticoke Homes, Inc., No. 91-23 Lon (D.Del.1981 )

<sup>112</sup> United States v. Mitsubishi International Corp., 677 Fed 785 (9th cir. 1982)

<sup>113</sup> เสมอแซ เสนเนียม, "มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยอาศัยการบริการสังคม," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), น. 85-87.

นอกจากนี้ มีข้อสังเกตว่าในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ ทางอากาศ ไม่ควรให้ผู้กระทำความผิดเป็นผู้แก้ไขเยียวยาความเสียหายโดยตรง เช่น นิติบุคคลปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ Delaware River ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำ อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย The Clean Water Act ไม่อาจเยียวยาความเสียหายได้โดยตรง เพราะระดับความเข้มข้นของมลพิษในบริเวณนั้นเจือจางลงไปแล้ว และมลพิษได้แพร่กระจายออกไปแล้ว ดังนั้น จำเลยควรจะทำงานบริการสังคม ในแม่น้ำเดียวกันแต่เป็นคนละบริเวณ หรือคนละลุ่มน้ำ หรือเป็นบริเวณเดียวกันแต่ไม่ใช่การเยียวยาความเสียหายแต่ให้เป็นวิธีการป้องกัน หรือให้ลดการปล่อยมลพิษจากการดำเนินกิจการลงในแม่น้ำ หรือให้ทำความสะอาดส่วนอื่นๆ ของลุ่มน้ำนั้น<sup>114</sup>

2) ให้บริจาคเงินให้กับกองทุนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หรือองค์กรที่ต้องการรับเงินบริจาค

คดี United state v Denilow Pastry Co.,Inc.,<sup>115</sup> บริษัทขายส่งธุรกิจขนมปัง 6 บริษัท ต้องคำพิพากษาร่วมกับบุคคลธรรมดา 6 คน ฝ่าฝืนกฎหมายขึ้นราคาขนมปัง ศาลพิพากษาให้จำเลยจ่ายค่าปรับและกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤตินิติบุคคลโดยให้ทำงานบริการสังคม โดยให้บริจาคขนมปังให้กับองค์กรที่ต้องการ<sup>116</sup>

คดี United States v. Wright Contracting Company<sup>117</sup> ศาลพิพากษาว่าจำเลยแต่ละบริษัทในจำนวนสองบริษัทที่กระทำผิดกฎหมาย Antitrust ให้จ่ายค่าปรับ ศาลให้รื้อการลงโทษไว้และคุมความประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยให้ความช่วยเหลือเงินจำนวนหนึ่งแก่องค์กรเพื่อการกุศลของเอกชน

คดี United State v. Prescon Corporation<sup>118</sup> บริษัทจำเลยสองบริษัทกระทำผิดกฎหมายโดยฝ่าฝืนกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ศาลกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติและสั่งให้จ่ายค่าปรับจำนวนมาก แต่ศาลให้รื้อการลงโทษโดยการกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยวางเงิน เพื่อที่จะจ่ายให้กับองค์กรเอกชนตามที่พนักงานคุมประพฤติคัดเลือกโดยได้รับอนุญาตจากศาล

<sup>114</sup> Original SEP Policy on the Use of Supplemental Environmental Projects in Enforcement Settlements,1,4(February 12,1991) Retrieved from HeinOnline Database

<sup>115</sup> United states v Denilow Pastry Co.,Inc., 563 F.Supp.1159(S.D.N.Y.1983)

<sup>116</sup> ประญา ออยู่ประเสริฐ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 105, น.106-107.

<sup>117</sup> United States v. Wright Contracting Company 728 F.Supp.1159 (S.D.N.Y.1984)

<sup>118</sup> United States v. Prescon Corporation,695F.2d 4236 (10<sup>th</sup> Cir.1981)

เช่น ในคดี Allied - Signal, Inc. v. I.R.S.<sup>119</sup> แทนที่ศาลจะลงโทษปรับ 13.24 ล้านดอลลาร์เสีย สหรัฐ ศาลจะลงโทษปรับน้อยลงหากจำเลยบริจาคเงินให้กับ กองทุน The Virginia Environmental Endowment Fund เพื่อทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีการให้ทำงานบริการสังคม แต่ไม่ชัดเจนโดยการบริจาคเงินให้กับมหาวิทยาลัยหรือกองทุนท้องถิ่น<sup>120</sup>

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า การให้ทำงานบริการสังคมเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่ควรบัญญัติให้เป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤตินิติบุคคลด้วยวิธีการต่างๆ ดังกล่าว ช่วยพัฒนางานในโครงการสาธารณะเป็นระยะเวลาหนึ่งและควรนำเงื่อนไขดังกล่าวมาปรับใช้กับนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อให้การลงโทษนิติบุคคลเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าโทษที่ลงในปัจจุบัน และเพื่อให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบในการดำเนินกิจการ อันจะทำให้นิติบุคคลไม่กระทำความผิดขึ้นอีก

## 2. การคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการเงิน ดังนี้

2.1 การกำหนดให้นิติบุคคลแก้ไข พื้นฟู หรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น (rehabilitation) วิธีการนี้จะช่วยให้แก้ไขปัญหาย่างเฉพาะเจาะจง เช่น คดี United States v. Atlantic Richfield Co., ในปี 1972 คดีนี้บริษัทกระทำความผิดโดยการทำให้น้ำมันรั่วไหลออกจากถังเก็บน้ำมันลงสู่เส้นทางเดินเรือ ศาลชั้นต้นพิพากษาว่าจำเลยกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติมลภาวะและพิพากษาให้คุมประพฤติจำเลยภายใต้พระราชบัญญัติคุมประพฤติ (18 USC มาตรา 3651) ให้จำเลยกำจัดคราบน้ำมันที่บริษัทปล่อยสู่เส้นทางเดินเรือให้แล้วเสร็จภายใน 45 วัน

2.2 การสั่งให้นิติบุคคลต้องจ่ายเงินเป็นรายเดือน เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายในการควบคุมประพฤติและสอดส่องดูแลพฤติกรรมผู้ถูกคุมประพฤติ

## 3. การคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขอื่นๆ

### 3.1 รายงานกิจการของนิติบุคคล

กำหนดให้นิติบุคคลรายงานกิจการของนิติบุคคลต่อพนักงานคุมประพฤติเพื่อให้ทราบถึงการดำเนินกิจการของนิติบุคคลด้านการบัญชี การเงิน บุคลากรและบุคคล เป็นต้น และรายงานว่าได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลที่ให้คุมประพฤติ โดยรายงานพฤติกรรมการดำเนินกิจการของ

<sup>119</sup> Allied-Signal, Inc. v. I.R.S., 40 Env't Rep.Cas (BNA) 1660 3d Cir. Feb 1995)

<sup>120</sup> Guideline It must serve the purpose of Sentencing set forth in 18 U.S.C.

บริษัทต่อศาลเพื่อเป็นการควบคุมและติดตามตรวจสอบว่าบริษัทมีความรับผิดชอบต่อสังคม ต่อสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของประชาชน<sup>121</sup>

3.2 นิติบุคคลจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายมลรัฐ กฎหมายสาธารณรัฐ อันเป็นที่ตั้งที่นิติบุคคลนั้นประกอบกิจการอยู่

3.3 ศาลตั้งคณะพนักงานคุมประพฤติเพื่อคุมประพฤตินิติบุคคล โดยคณะ คุมประพฤติประกอบด้วย นักกฎหมาย สมุห์บัญชี วิศวกร นักเคมี นักฟิสิกส์ นักวิทยาศาสตร์และ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอื่นๆ ซึ่งคณะบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆจะคอยควบคุมตรวจสอบการดำเนิน กิจการและองค์ประกอบด้านอื่นๆซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติของนิติบุคคล โครงสร้างการ ควบคุมและการสั่งการของนิติบุคคลหรือองค์ประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดครั้ง ก่อนของนิติบุคคลและเป็นการรับรองว่านิติบุคคลจะไม่ปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามคำสั่งโดยปราศจาก การเสี่ยงต่อการเพิกถอนการคุมประพฤติและนำคดีสู่ศาลเพื่อพิพากษาใหม่

3.4 การห้ามมิให้นิติบุคคลกระทำการหรือกิจการใดที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการ กระทำความผิดที่จะก่อให้เกิดการกระทำผิดอีก แต่ในกรณีนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิโดยเด็ดขาดจาก การประกอบอาชีพหรือธุรกิจตามปกติของนิติบุคคล<sup>122</sup> และอาจกำหนดเงื่อนไขให้มีการจัดระบบ การตรวจสอบหรือรายงานเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมายได้โดยถูกต้องต่อไปซึ่งอาจเป็นการ ให้ติดตั้งอุปกรณ์ให้เหมาะสมหรือจัดบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปคอยสอดส่องดูแลในกรณี ใดๆ ที่นิติบุคคลเคยฝ่าฝืน<sup>123</sup> เช่น กระทำผิดโดยปล่อยสารพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมโดยไม่ได้จัดการ ดูแลอย่างถูกวิธี เพื่อให้นิติบุคคลนั้นได้ทำให้สิ่งแวดล้อมกลับคืนดังเดิม

3.5 การกำหนดให้มีการจัดโครงสร้างในการบริหารงานนิติบุคคลใหม่ (reorganize) เพื่อให้เกิดระบบการบริหารใหม่ที่จะไม่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอีก<sup>124</sup>

<sup>121</sup> Michael Jeferrson, "Corporate Criminal Liability : The Problem of Sanctions," The Journal of Criminal Law, p.249 (2001). Retrieved from HeinOnline Database.

<sup>122</sup> Richard Gruner, "To Let the Punishment fit the Organization :Sentencing Corporate Offenders though Corporate Probation," American Journal of Criminal .Vol 16:1, p.54-56 (1988) อ้างใน ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์ , "โทษทางอาญาเศรษฐกิจ," วารสารนิติศาสตร์, ปีที่23, ฉบับที่ 3, น. 580 (2536).

<sup>123</sup> เพิ่งอ้าง, น.580.

<sup>124</sup> Richard Gruner, *supra* note 122, pp.25-26.

### 3. 6 การให้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร (Organization Culture)

คดี Consolidated Edison Co., Inc.<sup>125</sup> ท่อส่งน้ำของบริษัท Consolidated Edison เกิดระเบิดในบริเวณใกล้เคียงกับสวนสาธารณะ Manhattan's Gramercy ทำให้มีคนตาย 3 คน และเศษระเบิดกระจายบริเวณเกิดเหตุ ต่อมาผู้ได้รับผลกระทบจากแรงแผ่นหินที่ปะปนอยู่ในเศษระเบิด เป็นอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจ ศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับเป็นเงิน 2 ล้านดอลลาร์สหรัฐและให้คุมประพฤตินิติบุคคล 3 ปีโดยให้อยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ของศาล และศาลสั่งให้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรที่มีความคิดแง่ลบต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บริษัทสามารถประกันตนว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอีก

การพิจารณากำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติของศาล<sup>126</sup> ต้องคำนึงถึงความสมเหตุสมผลกับลักษณะการกระทำความผิด และสภาพแวดล้อม หรือลักษณะขององค์กรนั้นๆ และเกี่ยวข้องกับการตัดเสรีภาพหรือทรัพย์สินของนิติบุคคลเท่าที่จำเป็น<sup>127</sup>

ส่วนระยะเวลาการคุมประพฤติอาจมีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี และไม่น้อยกว่า 1 ปีในความผิดร้ายแรง<sup>128</sup> หากนิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามคำสั่งคุมประพฤติ ศาลอาจลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ศาลอาจสั่งให้คุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขเข้มงวดขึ้น หรือ ถอนคำสั่งคุมประพฤติและลงโทษนิติบุคคลนั้น หรือ ในกรณีที่เกิดการกระทำความผิดซ้ำ ฝ่าฝืนกฎหมายอย่างร้ายแรง ศาลอาจกำหนดให้ผู้มีอำนาจตามกฎหมายเข้ามาติดตามให้ปฏิบัติตามคำสั่ง<sup>129</sup>

การใช้มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล มีข้อดีในการบังคับใช้กับนิติบุคคล เพราะกระทบต่อเสรีภาพในการบริหารกิจการ การตัดสินใจของนิติบุคคล และการคุมประพฤติซึ่งดูเหมือนว่ามีความรุนแรงน้อยกว่าการถูกลงโทษปรับ แต่เป็นการกระทบต่อชื่อเสียง ภาพลักษณ์

<sup>125</sup> Michael B. Gerrard, "Corporate Probation: The Con Edison Sentence," *New York Law Journal*, May 26, (1995) Retrieved from <http://www.arnoldporter.com/publications.cfm?action=view&id=434>

<sup>126</sup> James D. Curran, "Probation for Corporations under sentencing Reform Act," *Santa Clara Law Review*, Vol.26, pp.799-802 (1986). Retrieved from HeinOnline Database

<sup>127</sup> U.S. SENTENCING COMM'N, FEDERAL SENTENCING GUIDELINE MANUAL § 8D1.3(c)

<sup>128</sup> *Ibid.* § 8D1.2

<sup>129</sup> *Ibid.* § 8D1.5

และความน่าเชื่อถือของนิติบุคคล อันเป็นสิ่งที่นิติบุคคลให้ความสำคัญยิ่ง อาจเป็นผลดีมากกว่า การลงโทษปรับนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลมีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็งและมีขนาดใหญ่ นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยให้รัฐไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการเข้ามาติดตามเฝ้าระวัง รวมทั้ง แก้ไข ฟื้นฟูความเสียหายที่นิติบุคคลก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม

ประมวลกฎหมายอาญาของไทยไม่ได้บัญญัติให้ศาลใช้มาตรการคุมประพฤติกับ นิติบุคคลได้ เพราะในมาตรา 56<sup>130</sup> เป็นการคุมประพฤติบุคคลธรรมดาเนื่องจากการลงโทษ

---

<sup>130</sup> มาตรา 56 ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุก ไม่เกินสามปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัยอาชีพ และ สิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลจะ พิจารณาว่าผู้นั้น มีความผิดแต่รอการกำหนดโทษไว้หรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้แล้วปล่อย ตัวไป เพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่ วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดนั้น ศาลอาจกำหนดข้อเดียว หรือหลายข้อ ดังต่อไปนี้

(1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้ สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบ อาชีพ หรือจัดให้กระทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามที่เจ้าพนักงานและ ผู้กระทำความผิดเห็นสมควร

(2) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

(3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำ

ความผิดในทำนองเดียวกันอีก

(4) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือ จิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(5) เงื่อนไขอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข ฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกากระทำความผิดขึ้นอีก

จำคุกไม่เกินสามปีซึ่งตามหลักการของมาตรานี้ไม่สามารถนำไปใช้กับนิติบุคคลได้เนื่องจากนิติบุคคลไม่อาจรับโทษจำคุกดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ผู้เขียนจะศึกษาต่อไปในบทที่ 4 ว่าควรมีการคุมประพฤตินิติบุคคลหรือไม่ และควรคุมประพฤติโดยใช้เงื่อนไขใด

## 2.2 การยกเลิกกิจการ (corporate dissolution)

โทษการยุบหรือยกเลิกกิจการนั้นเป็นโทษที่รุนแรงที่สุดของนิติบุคคลเทียบเท่ากับโทษประหารชีวิตของบุคคลธรรมดา<sup>131</sup> ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยไม่มีการกำหนดโทษในลักษณะที่เป็นการยกเลิกกิจการแต่พบในกฎหมายเฉพาะซึ่งเป็นมาตรการทางปกครอง เช่น พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 39<sup>132</sup> เจ้าพนักงานมีอำนาจสั่งให้ปิดกิจการหากไม่แก้ไขโรงงานหรือปฏิบัติให้ถูกต้อง ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินั้นๆ

---

เงื่อนไขตามที่ศาลได้กำหนดตามความในวรรคก่อนนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลตามคำขอของผู้กระทำความผิด ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้นพนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานว่า พฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องแก่การควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควรศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใด ตามที่กล่าวในวรรคก่อนที่ศาลยังมีได้กำหนดไว้เพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้

<sup>131</sup> สำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.193.

<sup>132</sup> มาตรา 39 ในกรณีที่ผู้ประกอบการกิจการโรงงานใดจงใจไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 37 โดยไม่มีเหตุอันควรหรือในกรณีที่ปรากฏว่าการประกอบกิจการของโรงงานใดอาจจะก่อให้เกิดอันตราย ความเสียหายหรือความเดือดร้อนอย่างร้ายแรงแก่บุคคลหรือทรัพย์สินที่อยู่ในโรงงานหรือที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงงานให้ปลัดกระทรวงหรือผู้ซึ่งปลัดกระทรวงมอบหมายมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการกิจการโรงงานนั้นหยุดประกอบกิจการโรงงานทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นการชั่วคราว และปรับปรุงแก้ไขโรงงานนั้นเสียใหม่หรือปฏิบัติให้ถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนด

ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีการลงโทษยกเลิกกิจการแก่นิติบุคคล เช่นเดียวกับประเทศไทย ส่วนประเทศฝรั่งเศส กำหนดไว้ในมาตรา 131-39 (1) ว่าให้ลงโทษยกเลิกกิจการได้ในกรณีที่ประเภทอุกฤษฏ์โทษและมัจฉิมโทษซึ่งหมายความว่า ศาลจะลงโทษยกเลิกกิจการได้หากเป็นการกระทำความผิดร้ายแรงตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส<sup>133</sup> การลงโทษยกเลิกกิจการเหมาะกับการที่ประกอบกิจการมานานและได้กระทำความผิดร้ายแรง กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ<sup>134</sup>

ทั้งนี้ การยุบหรือยกเลิกกิจการในกฎหมายฝรั่งเศสจะไม่บังคับใช้กับนิติบุคคล 3 ประเภท คือ นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน พรรคและกลุ่มการเมือง สหวิชาชีพ และสถาบันตัวแทนของลูกจ้าง(พนักงานเจ้าหน้าที่)<sup>135</sup>

ถ้าผู้ประกอบการกิจการโรงงานได้ปรับปรุงแก้ไขโรงงานหรือปฏิบัติให้ถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ให้ปลดกระทรวงหรือผู้ซึ่งปลดกระทรวงมอบหมายสั่งให้ประกอบกิจการโรงงานต่อไปได้

ถ้าผู้ประกอบการกิจการโรงงานไม่ปรับปรุงแก้ไขโรงงานหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง ภายในเวลาที่กำหนด ให้ปลดกระทรวงหรือผู้ซึ่งปลดกระทรวงมอบหมายมีอำนาจสั่งปิดโรงงานได้ และในกรณีที่ เป็นโรงงานจำพวกที่ 3 ให้คำสั่งปิดโรงงานดังกล่าวมีผลเป็นการเพิกถอนใบอนุญาตด้วย

<sup>133</sup> โทษปิดหรือยุบกิจการในประเทศฝรั่งเศสเป็นโทษที่หนักที่สุดสำหรับนิติบุคคล และจะใช้สำหรับความผิดที่ร้ายแรงตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดโทษไว้ โดยเฉพาะสำหรับนิติบุคคล ซึ่งได้แก่ความผิดดังต่อไปนี้

1) อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (มาตรา 213-3)

....

5) สภาพการทำงานและที่พักอาศัยที่ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีของบุคคล (มาตรา 225-16)

...

12) การประทุษร้ายต่อผลประโยชน์ขั้นพื้นฐานของชาติ (มาตรา 414-7)

<sup>134</sup> สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล,” (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น.79.

<sup>135</sup> ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-9 วรรคท้าย และ สำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.194.

ประเทศอังกฤษกำหนดโทษยกเลิกกิจการ (corporate dissolution) เป็นมาตรการอื่นที่ใช้ลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดซึ่งจะเห็นได้ว่าโทษรูปแบบนี้มีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อนิติบุคคลอย่างมากอันเป็นการยกเลิกบริษัทมิให้นิติบุคคลที่กระทำความผิดร้ายแรงได้มีโอกาสดำเนินกิจการต่อไปได้

ส่วนมาตรการยกเลิกกิจการที่ใช้ในประเทศไทยปรากฏในกฎหมายเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 82(4)<sup>136</sup> ซึ่งไม่ได้กำหนดเป็นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา แต่เป็นมาตรการทางปกครอง ความผิดเกิดจากการไม่ปฏิบัติตามหรือหลีกเลี่ยงคำสั่งของเจ้าพนักงานที่มีอำนาจตามกฎหมายเฉพาะนั้นๆ โดยให้ฝ่ายบริหารเข้ามาควบคุมกรณีที่นิติบุคคลผู้มีหน้าที่บำบัดน้ำเสียฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษมีอำนาจในการให้ผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างหยุดหรือปิดการดำเนินกิจการให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียนั้นซึ่งในกรณีที่ผู้รับจ้างไม่เปิดระบบบำบัดน้ำเสียทำให้น้ำเสียจะถูกปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้เกิดน้ำเน่าเสียและเกิดมลพิษทางน้ำ

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า การยกเลิกกิจการของนิติบุคคลที่ได้ก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอาจช่วยยับยั้งความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่นิติบุคคลนั้นได้ก่อขึ้นได้อย่างรวดเร็วและไม่ให้มีการกระทำผิดอย่างต่อเนื่อง แต่การลงโทษยกเลิกกิจการนิติบุคคลอาจส่งผลเสียมากกว่าผลดี เพราะผลการลงโทษที่มีความรุนแรงเทียบได้กับการประหารชีวิตบุคคลธรรมดา ผลของการลงโทษดังกล่าวนอกจากจะกระทบถึงนิติบุคคลแล้วยังส่งผลกระทบไปถึงบรรดาผู้ถือหุ้นของนิติบุคคลและผู้บริโภครด้วย ยิ่งไปกว่านั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อภาวะการดำเนินงานของบรรดาลูกจ้างของนิติบุคคล และมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นจึงเห็นว่าการลงโทษปิดกิจการแก่นิติบุคคลที่กระทำความผิดมีความรุนแรงเกินไปและมีผลเสียมากกว่าผลดีต่อส่วนรวม

---

<sup>136</sup> “มาตรา 82 เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษมีอำนาจดังต่อไปนี้

(4) ออกคำสั่งเป็นหนังสือสั่งให้ผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียหยุดหรือปิดการดำเนินกิจการให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสีย หรือสั่งเพิกถอนใบอนุญาต ในกรณีที่ผู้ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสีย นั้น ฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวง ข้อบัญญัติท้องถิ่นระเบียบประกาศหรือเงื่อนไขที่ออกหรือกำหนดตามความในพระราชบัญญัตินี้ หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษซึ่งสั่งตามพระราชบัญญัตินี้”

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ มาตรการยกเลิกกิจการนิติบุคคลนั้นจะไม่ควรจะบังคับใช้กับนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ดังเช่น กฎหมายของประเทศฝรั่งเศส<sup>137</sup> เนื่องจากนิติบุคคลมหาชนมีขนาดใหญ่ย่อมมีลูกจ้างจำนวนมาก ข้อเสียและความเสียหายที่เกิดต่อส่วนรวมอาจมีมากกว่าข้อดีที่ได้จากการปิดกิจการนั้นๆ นิติบุคคลประเภทมหาชนจึงควรได้รับการยกเว้น

## 2.3 การปิดกิจการ

การปิดกิจการตามกฎหมายอาญาประเทศฝรั่งเศส ศาลจะสั่งปิดโดยไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน หรือมีกำหนดระยะเวลาแต่ต้องไม่เกิน 5 ปี และการปิดกิจการอาจปิดเฉพาะสาขาของนิติบุคคลที่ก่อปัญหาขึ้นเท่านั้นก็ได้<sup>138</sup> ในกรณีที่นิติบุคคลมีสำนักงานสาขาเพื่อเป็นการยับยั้งการกระทำความผิด หยุดการก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม ให้ทันทั่วถึง และมีให้การประกอบกิจการต่างๆ สร้างความเดือดร้อนต่อผู้คนในชุมชน ส่วนสำนักงานใหญ่และสาขาอื่นๆ ที่ไม่ได้กระทำความผิดย่อมไม่ได้รับผลกระทบ เพราะมิได้เป็นผู้กระทำความผิด

เช่น การที่โรงงานย่อยหรือสาขาย่อยของนิติบุคคลนั้นทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยการปล่อยอากาศเสีย ศาลอาจสั่งให้ปิดกิจการชั่วคราว แต่นิติบุคคลสำนักงานใหญ่ยังคง

---

<sup>137</sup> คณะผู้วิจัยโครงการการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ประมวลกฎหมายอาญา ให้ข้อสังเกตไว้ว่า การที่กฎหมายไม่อนุญาตให้ลงโทษนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนนั้น ถือว่าเป็นเรื่องถูกต้องและเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของนิติบุคคลประเภทพรรคหรือกลุ่มการเมืองสหภาพวิชาชีพและสถาบันตัวแทนของลูกจ้าง มีนักกฎหมายให้ข้อสังเกตว่าไม่น่าจะอยู่ในข้อยกเว้นของการบังคับใช้โทษยุบหรือปิดกิจการ โดยเฉพาะสหภาพวิชาชีพและพรรคการเมืองการตั้งสหภาพวิชาชีพหรือพรรคการเมืองและการดำเนินกิจกรรมของนิติบุคคลดังกล่าว หากตั้งสหภาพวิชาชีพหรือพรรคการเมืองนั้นตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการกระทำความผิด ตัวอย่างเช่น หากพรรคการเมืองตั้งขึ้นมาเพื่อจัดตั้งหรือสนับสนุนให้มีการประกอบอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ เป็นต้น อ้างในสำนักงานกิจการยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.194 - 195.

<sup>138</sup> โทษที่กำหนดไว้เป็นพิเศษสำหรับนิติบุคคลซึ่งให้เทียบกับโทษที่ลงแก่บุคคลธรรมดาและตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 131-35 ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส อ้างใน ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐและองอาจ เทียนหิรัญ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 108, น.33.

ดำเนินกิจการต่อไปได้ กล่าวคือ ให้เฉพาะส่วนที่กระทำความผิดหยุดกิจการลง เพื่อยับยั้งการกระทำความผิด แต่ไม่กระทบต่อสำนักงานใหญ่ที่ไม่ได้กระทำความผิดแต่อย่างใด

## 2.4 การเพิกถอนสิทธิในการยื่นประมูลโครงการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ

การเพิกถอนสิทธิเป็นมาตรการที่ทำให้นิติบุคคลสูญเสียเสรีภาพและได้รับผลกระทบทางทรัพย์สินอย่างมาก มีผลเป็นการตัดรายได้และความน่าเชื่อถือของนิติบุคคล เนื่องจากเสียโอกาสในการประกอบกิจการ และโอกาสที่จะได้ประชาสัมพันธ์กิจการของตนให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง โดยผ่านการประมูลและส่งผลต่อเนื่องไปยังผลกำไรที่จะได้รับ อย่างไรก็ตาม การลงโทษเพิกถอนสิทธินี้อาจลงโทษโดยมีกำหนดระยะเวลาได้แต่ต้องไม่เกิน 5 ปีหรือไม่มีกำหนดระยะเวลาก็ได้<sup>139</sup>

การเพิกถอนสิทธิในการเข้าประมูลโครงการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ ของประเทศไทย นำมาใช้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 โดยห้ามส่วนราชการก่อนนิติสัมพันธ์กับผู้ทำงาน<sup>140</sup> ซึ่งมีทั้งนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา ส่วนนิติบุคคลที่อยู่ในระหว่าง

<sup>139</sup> สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 37, น.705.

<sup>140</sup> ข้อ 145 ให้ผู้รักษาการตามระเบียบจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ทำงาน ตามที่ได้กำหนดไว้ในหมวดนี้

ห้ามส่วนราชการก่อนนิติสัมพันธ์กับผู้ทำงานที่ผู้รักษาการตามระเบียบได้ระบุชื่อไว้ในบัญชีรายชื่อผู้ทำงานและได้แจ้งเวียนชื่อแล้ว เว้นแต่ผู้รักษาการตามระเบียบจะสั่งเพิกถอนการเป็นผู้ทำงาน

การห้ามส่วนราชการก่อนนิติสัมพันธ์กับผู้ทำงานตามวรรคสอง ให้ใช้บังคับกับบุคคลตามข้อ 145 วรรคสอง และวรรคสามด้วย

บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลใดที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาให้เป็นผู้ทำงานตามข้อกำหนดในส่วนนี้ให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิเสนอราคาหรือเสนองานให้แก่ส่วนราชการได้ แต่ถ้าผลการพิจารณาต่อมา ผู้รักษาการตามระเบียบได้สั่งให้บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลนั้นเป็นผู้ทำงาน ให้ปลัดกระทรวงตัดรายชื่อบุคคลดังกล่าวออกจากรายชื่อผู้มีสิทธิได้รับการคัดเลือกหรือยกเลิกการเปิดซองสอบราคา ประกวราคาหรือเสนองาน หรือยกเลิกการลงนามในสัญญาซื้อหรือจ้างที่ได้กระทำก่อนการสั่งการของผู้รักษาการตามระเบียบ เว้นแต่ในกรณีที่ปลัดกระทรวงพิจารณาเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ทางราชการอย่างยิ่งปลัดกระทรวงจะไม่ตัดรายชื่อบุคคลดังกล่าวออกจากรายชื่อผู้มีสิทธิได้รับการคัดเลือก หรือจะไม่ยกเลิกการเปิดซองสอบราคา ประกวราคา หรือเสนอ

การพิจารณาให้เป็นผู้ทำงาน รัฐยังเปิดโอกาสให้มีสิทธิเสนอราคาหรือเสนองานให้แก่ส่วนราชการได้ แต่หากผลการพิจารณาปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทำงาน ให้ปลัดกระทรวงตัดรายชื่อบุคคลดังกล่าวออกจากรายชื่อบุคคลที่มีสิทธิได้รับการคัดเลือกหรือยกเลิกการเปิดซองซองราคาประกวดราคาหรือเสนองาน หรือยกเลิกการลงนามในสัญญาซื้อหรือจ้างที่ได้กระทำก่อนการสั่งการ<sup>141</sup> แต่มีข้อยกเว้นว่า หากปลัดกระทรวงพิจารณาเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ทางราชการอย่างยิ่ง จะไม่ตัดรายชื่อบุคคลดังกล่าวออกจากรายชื่อบุคคลที่มีสิทธิได้รับการคัดเลือก หรือจะไม่ยกเลิกการเปิดซองซองราคา ประกวดราคา หรือเสนองาน หรือจะไม่ยกเลิกการลงนามในสัญญาซื้อหรือจ้างที่ได้กระทำก่อนการสั่งการของผู้รักษาการตามระเบียบก็ได้ ซึ่งเป็นดุลพินิจของปลัดกระทรวงที่จะไม่เพิกถอนสิทธิการเข้าประมูลงานของผู้ทำงานได้

การเพิกถอนสิทธิในการเข้าประมูลโครงการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐในประเทศไทย บัญญัติการลงโทษนิติบุคคลที่ทำงานไว้ค่อนข้างชัดเจนในการที่จะเข้าดำเนินโครงการที่รัฐจัดจ้าง แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีนิติบุคคลที่กระทำความผิดและก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง ปรากฏชัดเจนว่าสร้างความเสียหายต่อส่วนรวมควรจะถูกมิให้มีสิทธิและเพิกถอนสิทธิในการเข้าประมูลโครงการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐด้วย โดยให้ระบุเพิ่มเติมลงในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยพัสดุ พ.ศ. 2535 ว่านิติบุคคลที่กระทำความผิดและก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง ปรากฏชัดเจนว่าสร้างความเสียหายต่อสาธารณะ ควรถูกไม่ให้มีสิทธิเข้าร่วมประมูลโครงการของรัฐ

## 2.5 การห้ามมิให้ออกเช็ค

การห้ามมิให้ออกเช็คเป็นระยะเวลาสูงสุดไม่เกิน 5 ปี การลงโทษนี้ทำให้นิติบุคคลดำเนินกิจการลำบากยิ่งขึ้น<sup>142</sup> เนื่องจากหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่จะต้องออกเช็คในการประกอบธุรกรรมทางการเงิน ในการติดต่อซื้อขายสินค้ากับคู่ค้า การถูกห้ามมิให้ออกเช็คย่อมกระทบถึงการเสรีภาพในการดำเนินธุรกิจของนิติบุคคลอย่างแน่นอน

---

งาน หรือจะไม่ยกเลิกการลงนามในสัญญาซื้อหรือจ้างที่ได้กระทำก่อนการสั่งการของผู้รักษาการตามระเบียบก็ได้

<sup>141</sup> ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 ข้อ 144 วรรคท้าย

<sup>142</sup> สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 134, น.79

มาตรการห้ามส่งจ่ายเช็คเป็นมาตรการที่บัญญัติลงโทษนิติบุคคลในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดชั้นอุกฤษโทษ มัชฌิมโทษ กฎหมายห้ามส่งจ่ายเช็คเพื่อการอื่นนอกเหนือจากเช็คที่อนุญาตให้ถอนเงินโดยผู้ส่งจ่ายซึ่งเป็นผู้จ่ายหรือเช็คที่ได้รับการรับรองและแสดงบัตรจ่ายเงินของธนาคารมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินห้าปี<sup>143</sup> หากเป็นความผิดอุกฤษโทษ ศาลสั่งห้ามมิให้ออกเช็คเป็นเวลา 1 ปี ในกรณีที่ศาลลงโทษห้ามออกเช็คแทนที่โทษปรับ<sup>144</sup> และ 3 ปี ในกรณีที่ศาลลงโทษเสริม<sup>145</sup>

## 2.6 การประกาศคำพิพากษา

มาตรการประกาศคำพิพากษานิติบุคคลนั้นๆ เป็นผู้กระทำความผิด โดยการปิดประกาศคำวินิจฉัยของศาลทางสื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์หรือโดยวิธีการสื่อสารมวลชนทางวิทยุโทรทัศน์<sup>146</sup>

วัตถุประสงค์ของการประกาศคำพิพากษานิติบุคคลนั้นๆ เป็นผู้กระทำความผิด คือเพื่อให้นิติบุคคลที่กระทำความผิดชื่อเสียงได้รับเสียหาย และได้รับผลกระทบต่อบุคคล<sup>147</sup> การโฆษณาคำพิพากษานี้ อาจเทียบได้กับการลงโทษผู้กระทำความผิดในสมัยโบราณด้วยการประจาน ทำให้เสียชื่อเสียง ขาดความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่จะนำนิติบุคคลไปสู่ความสำเร็จ ปัจจุบันมีการนำแนวคิดการลงโทษโดยการโฆษณาคำพิพากษาไปใช้ในกฎหมายเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 ให้มีการตีประกาศสินค้า<sup>148</sup> เป็นต้น เหตุที่ให้มีการโฆษณาคำพิพากษา เพราะว่า นิติบุคคลเป็นผู้ประกอบธุรกิจการค้าซึ่งจะต้องมีความน่าเชื่อถือในการประกอบธุรกิจและต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม

<sup>143</sup> ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-39

<sup>144</sup> ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-42

<sup>145</sup> ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-43

<sup>146</sup> ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-39 และ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 134, น.79.

<sup>147</sup> เพิ่งอ้าง.

<sup>148</sup> กุลทิศา ยุวหงษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 23, น.52

มาตรการโฆษณาคำพิพากษานี้ ไม่เพียงแต่ใช้ในประเทศฝรั่งเศสเท่านั้น<sup>149</sup> ยังใช้ใน ประเทศเยอรมันด้วย โดยถูกกำหนดไว้ในผลข้างเคียง<sup>150</sup> ในมาตรา 165 และมาตรา 200 ซึ่งฝ่าย นิติบัญญัติยอมรับว่าความผิดบางประเภทมีความจำเป็นที่จะต้องมีการแจ้งผลคำตัดสินลงโทษให้ สาธารณะชนทราบ แต่มีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือ แต่เพื่อให้ผู้เสียหายจะได้รับ ชื่อเสียงกลับคืนมา ด้วยเหตุนี้ผู้เสียหายจึงเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะให้มีการโฆษณาคำพิพากษา ดังกล่าวหรือไม่<sup>151</sup>

## 2.7 การแจ้งผู้เสียหาย (notice to victim)

การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อเท็จจริง ผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาเป็นผู้แจ้งไปยัง ผู้เสียหาย โดยทางไปรษณีย์ หนังสือพิมพ์ หรือ สื่อโฆษณาอื่นๆแล้วแต่กรณี<sup>152</sup> วัตถุประสงค์ของ วิธีการลงโทษนี้ เพื่อให้บรรดาผู้เสียหายได้รับทราบข้อเท็จจริงและให้ผู้เสียหายสามารถออกไป ตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ เป็นการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายได้ทางหนึ่ง อีกทั้ง เป็น มาตรการลดความน่าเชื่อถือของนิติบุคคล

ในสหรัฐอเมริกา เมื่อศาลกำหนดโทษโดยทั่วไปแล้ว ศาลอาจออกคำสั่งเพิ่มเติมให้ จำเลยได้แจ้งคำพิพากษาดังกล่าวพร้อมเหตุผลและอธิบายวิธีการกระทำความผิดแก่ผู้เสียหาย

---

<sup>149</sup> ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-39 กำหนดให้การประกาศ พิพากษา เป็นโทษอื่นๆที่จะลงแก่นิติบุคคลที่กระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษ และมัชฌิมโทษ อ้างใน สำนักงานกิจการยุติธรรม,อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 8*, น.190

<sup>150</sup> ผลข้างเคียง (nebenfolgen) หมายถึงผลในทางกฎหมายตามกฎหมายอาญาที่ เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา ที่ไม่ได้มีลักษณะของโทษทางอาญา ผลข้างเคียงอื่นๆ นี้จะมี ลักษณะที่คล้ายกับโทษทางอาญาข้างเคียงในแง่ที่ว่าลงโทษผลข้างเคียงอื่นๆ ได้ก็ต่อเมื่อต้องมีการลงโทษทางอาญาหลักด้วย อ้างใน *เพ็งอ้าง*, น.237-238.

<sup>151</sup> Bernd - Dieter Meier, *Strafrechtliche Sanktionen*, (Heidelberg : Springer – verlag, 2001), p.343, อ้างใน *เพ็งอ้าง*, น.238.

<sup>152</sup> Jeoffrery S. Parker, “Criminal Sentencing Policy for Organization : the Unifying Approach of Optimal Penalties,” *American Criminal Law Review*, v.26 p.546. (1989). อ้างใน กุลทิศา ยุวหงษ์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 23*, น.67

และประชาชนทั่วไปได้ทราบ สำหรับวิธีการเจ้้นนั้นอาจกระทำได้โดยทางไปรษณีย์ การโฆษณาในพื้นที่ที่ศาลกำหนด หรือผ่านสื่อโฆษณาตามที่ศาลกำหนดหรือวิธีการอื่นใดที่เหมาะสม

การพิจารณาตัดสินว่าจะกำหนดให้จำเลยต้องส่งการแจ้งดังกล่าวหรือไม่ ศาลจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ประกอบ อาทิเช่น สภาพแวดล้อมและพฤติการณ์ของอาชญากรรม ประวัติของจำเลย วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ความเสียหายที่เกิดขึ้น การเยียวยาความเสียหาย รวมถึงนโยบายทางอาญา เป็นต้น โดยศาลจะเป็นผู้กำหนดให้จำเลยเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการแจ้ง แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 20,000 เหรียญสหรัฐ<sup>153</sup>

## 2.8 วิธีการเพื่อความปลอดภัย<sup>154</sup>

ประมวลกฎหมายอาญาของไทย กำหนดเรื่องวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้ 5 ประเภท ได้แก่ 1.กักกัน 2.ห้ามเข้าเขตกำหนด 3.เรียกประกันทัณฑ์บน 4.คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล 5.ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง ซึ่งการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยกับนิติบุคคลนั้น สภาพการบังคับทำได้เพียงการเรียกประกันทัณฑ์บน และการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง เท่านั้น

---

<sup>153</sup> 18 U.S.C. 3555 The court, in imposing a sentence on a defendant who has been found guilty of an offense involving fraud or other intentionally deceptive practices, may order, in addition to the sentence that is imposed pursuant to the provisions of section 3551, that the defendant give reasonable notice and explanation of the conviction, in such form as the court may approve, to the victims of the offense. The notice may be ordered to be given by mail, by advertising in designated areas or through designated media, or by other appropriate means. In determining whether to require the defendant to give such notice, the court shall consider the factors set forth in section 3553(a) to the extent that they are applicable and shall consider the cost involved in giving the notice as it relates to the loss caused by the offense, and shall not require the defendant to bear the costs of notice in excess of \$20,000.

<sup>154</sup> วิธีการเพื่อความปลอดภัย หมายถึง มาตรการที่อาจนำมาใช้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง แม้ว่าบุคคลนั้นจะยังไม่ได้กระทำความผิด หรือได้กระทำความผิดแล้วแต่มีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดขึ้น อ้างใน ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น.135-136.

วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีวัตถุประสงค์ ในการป้องกันการก่อให้เกิดอันตราย ต่อสังคมและมาตรา 46 ได้มีมาตรการที่ป้องกันการทำลาย และก่อให้เกิดความเสียหายต่อ สิ่งแวดล้อมด้วย<sup>155</sup> ทั้งนี้ หากมีพฤติการณ์ที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่อทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กล่าวคือ แม้ว่าจะยังไม่มีกระทำความผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม ศาลมีดุลพินิจในการที่สั่ง ดังนี้

#### 1. เรียกประกันทัณฑ์บน

ศาลอาจสั่งให้ทัณฑ์บนโดยให้ผู้นั้นจะต้องวางเงินประกันเป็นเงินไม่เกิน 50,000 บาท เพื่อเป็นการประกันว่าตนจะไม่กระทำความผิดหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ดี มาตรการนี้ไม่ได้กำหนดแยกแยะระหว่างบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคล คำว่า “ผู้ใด” จึงหมายรวมถึงนิติบุคคลด้วย ดังนั้น การเรียกประกันทัณฑ์บนจากนิติบุคคล กฎหมายกำหนดให้เรียกได้ไม่เกิน 50,000 บาท จึงเป็นจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับค่าเงินใน ปัจจุบัน อย่างไรก็ดี มาตรการทัณฑ์บนดังกล่าวอาจไม่มีผลต่อนิติบุคคลที่มีฐานะทางการเงิน ที่มั่นคงเพราะมีค่าปรับกรณีผิดทัณฑ์บนไม่สูงมากนัก

---

<sup>155</sup> มาตรา 46 ถ้าความปรากฏแก่ศาลตามข้อเสนขอของพนักงานอัยการว่าผู้ใดจะก่อ เหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น หรือจะกระทำการใดให้เกิดความเสียหาย แก่สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในการพิจารณาดีความผิดใด ไม่ว่าศาลจะลงโทษผู้ถูกฟ้องหรือไม่ก็ตามเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่า ผู้ถูกฟ้องน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น หรือจะกระทำความผิด ให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งผู้นั้นให้ทำทัณฑ์บนโดยกำหนดจำนวนเงินไม่เกินกว่า ห้าหมื่นบาทว่าผู้นั้นจะไม่ก่อเหตุร้ายหรือจะไม่กระทำความผิดดังกล่าวแล้วตลอดเวลาที่ศาล กำหนด แต่ไม่เกินสองปี และจะสั่งให้มีประกันด้วยหรือไม่ก็ได้

ถ้าผู้นั้นไม่ยอมทำทัณฑ์บนหรือหาประกันไม่ได้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งกักขังผู้นั้น จนกว่าจะทำทัณฑ์บนหรือหาประกันได้ แต่ไม่ให้กักขังเกินกว่าหกเดือน หรือจะสั่งห้ามผู้นั้นเข้าใน เขตกำหนดตามมาตรา 45 ก็ได้

การกระทำของผู้ซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีมิให้อยู่ในบังคับแห่งบทบัญญัติตาม มาตรานี้

## 2. การสั่งห้ามประกอบกิจการบางอย่างบางเวลา

การสั่งห้ามประกอบกิจการบางอย่างบางเวลา เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่สามารถใช้กับนิติบุคคลอีกวิธีหนึ่ง โดยการยกเลิกใบอนุญาตมีทั้งการยกเลิกการอนุญาตชั่วคราวและยกเลิกการอนุญาตในระยะเวลาหนึ่ง เช่น ประเทศฝรั่งเศสได้บัญญัติให้ยกเลิกใบอนุญาตแก่นิติบุคคลที่กระทำผิดโดยไม่มีกำหนดระยะเวลาหรือมีกำหนดระยะเวลาไว้แต่ต้องไม่เกิน 5 ปี<sup>156</sup> แล้วแต่ศาลว่าต้องการจะห้ามประกอบกิจการใดแต่ไม่ห้ามที่นิติบุคคลจะดำเนินกิจการอื่นๆที่ศาลไม่ได้ห้ามเอาไว้ซึ่งเป็นช่องว่างที่นิติบุคคลที่กระทำผิดยังคงดำเนินกิจการอื่นต่อไปได้<sup>157</sup> แต่นิติบุคคลยังคงได้รับความเสียหายในการดำเนินกิจการที่ถูกห้ามดำเนินกิจการต่อไป ผู้เขียนเห็นว่าวิธีการนี้เป็นการตัดมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดต่อไปได้อีกในระยะเวลาหนึ่ง แต่ก็ยังไม่ได้ทำให้นิติบุคคลต้องถึงขั้นปิดหรือยกเลิกกิจการ และหากเป็นกรณีการยกเลิกใบอนุญาตที่มีกำหนดระยะเวลานิติบุคคลก็อาจดำเนินกิจการต่อไปได้แต่นิติบุคคลนั้นก็จะต้องเจ็ดหลาบที่จะกระทำความผิดและระมัดระวังในการดำเนินกิจการมิให้ผิดกฎหมาย

---

<sup>156</sup> มาตรา 131-39 แห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส

<sup>157</sup> ดู กุลทิตา ยวงษ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 23, น.51.